

Suuntaus-hanke

NAISIIN KOHDISTUVA JA KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA IRANISSA

26.6.2015
Maahanmuuttovirasto
Maatietopalvelu
Julkinen teemaraaportti

Pakolaisrahasto

SISÄLLYS

JOHDANTO	2
1. NAISTEN ASEMA IRANISSA	2
1.1. Naisten syrjintä lainsäädännössä	3
1.2. Naisten syrjintä työelämässä ja poliittisessa päätöksenteossa.....	4
2. NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA.....	4
2.1. Naisiin kohdistuva väkivalta perheen taholta	5
2.2. Naisiin kohdistuva väkivalta yhteiskunnan taholta.....	7
3. AVIOLIITTO JA AVIOERO	8
3.1. Avioliitto	9
3.2. Varhaiset ja pakotetut avioliitot	11
3.3. Avioero ja huoltajuus	13
3.4. Avioliiton ulkopuoliset suhteet.....	15
4. KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA.....	17
4.1. Kunniakäsitys iranilaisessa kulttuurissa	18
4.2. Alueelliset erot	19
4.3. Kunniaväkivalta lainsäädännössä	20
5. LAINSÄÄDÄNTÖ JA VIRANOMAISET	21
5.1. Perhelainsäädäntö.....	22
5.2. Valtion tukitoimet naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille.....	23
LÄHTEET	25

JOHDANTO

Tämä teemaraportti on osa Suomen Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun ERF-rahoitettua ”Suuntaus”-hanketta, jonka tarkoitus on tunnistaa tärkeimpiä maatietoaiheita ja ennakoida entistä paremmin tulevia tietotarpeita. Metodina on ollut puhuttelupöytäkirjojen systemaattinen läpikäyminen tarkoitusta varten laadittua lomakepohjaa käyttämällä. Tutkitut maat ovat Nigeria, Iran, Irak ja Venäjä, sekä kansalaisuudettomat. Tämän raportin teema on ollut pöytäkirjojen analyysin perusteella yksi yleisimmin esiintyneistä turvapaikanhakuperusteista. Raportti ei kuitenkaan sisällä viittauksia yksittäisiin pöytäkirjoihin, vaan kaikki tiedot perustuvat julkisiin lähteisiin.

1. NAISTEN ASEMA IRANISSA

Naisiin kohdistuu Iranissa systemaattista sukupuoleen perustuvaa syrjintää, joka pohjautuu kulttuuriin, uskontoon, yhteiskuntaan ja lainsäädäntöön. Miesvaltaisessa ja konservatiivisessa valtiomuodossa naisten syrjintä on laaja-alaista ulottuen rikos- ja perheoikeudesta koulutukseen ja työntekoon.¹ Iran on yksi harvoista maista maailmassa, joka ei ole ratifioinut YK:n naisten syrjinnänvastaista CEDAW-sopimusta.²

Naisten elämää Iranissa rajoitetaan yhteiskunnan ja perheen taholta. Maassa vallitsee patriarkaalinen ajattelutapa, joka antaa miehille valtaa naisväkeen ja omaisuuteen. YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen tarkkailijan mukaan naisten alisteista asemaa yhteiskunnassa ylläpitää kaksi päätekijää: patriarkaaliset arvot ja asenteet, jotka suosivat normia miesten ylivallasta, sekä valtion tukema institutionaalinen rakenne, joka perustuu vanhoillisiin tulkintoihin islamilaisista periaatteista. Ensiksi mainittu on yleismaailmallinen ilmiö, kun taas jälkimmäinen liittyy vuoden 1979 vallankumouksesta seuranneeseen sukupuolipolitiikkaan. Molemmat korostavat naisen roolia yhteiskunnassa ensisijaisesti vaimona ja äitinä, millä oikeutetaan naisiin kohdistuvat rajoitukset julkisessa elämässä.³

Naisten asema Iranissa on silti osittain ristiriitainen. Iranilaiset naiset osallistuvat vahvasti julkiseen keskusteluun, ovat näkyvässä roolissa yhteiskunnassa ja myös järjestäytyvät aktiivisesti.⁴ YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastainen tarkkailija on vuoden 2005 tiedonhankintamatkanlaan luonnehtinut naisten asemaa Iranissa ”paradoksiksi”: iranilaisilla naisilla on muihin alueen maihin verrattuna parempi pääsy koulutukseen, terveydenhuoltoon ja jossain määrin myös työmarkkinoille ja poliittiseen vaikuttamiseen, mutta siitä huolimatta naiset kokevat Iranissa taloudellista, sosiaalista ja laillista syrjintää.⁵ *World Economic Forum*in vuosittaisessa sukupuolten välistä kuilua kansainvälisesti vertailevassa raportissa Iran pärjasi suhteellisen hyvin koulutuksen ja terveydenhuollon saralla, mutta heikosti taloudellisen osallistumisen ja poliittisen vaikuttamisen alueilla.⁶

Naisten asema on sekä Iranin poliittista johtoa, mediaa että kansainvälistä yhteisöä kiinnostava aihe, jota koskeva keskustelu on usein latautunutta. Vuoden 1979 vallankumousta seurannut islamilainen valtio oli kova isku etenkin Iranin liberaaleille keskiluokkaisille naisille, jotka hyötyivät shaahin vallan aikana 1960- ja 1970-luvuilla tehdyistä naisille myönteisistä uudistuksista. Toisaalta perinteisistä uskonnollisista perheistä tulevat naiset puolestaan hyötyivät islamilais-

¹ Nayyeri/IHRDC 3/2013; UNCHR 27.1.2006 s.7

² UNTC 20.5.2015

³ UNCHR 27.1.2006 s.2, 10; Erturk 25.11.2014

⁴ UNCHR 27.1.2006 s.10

⁵ UNCHR 27.1.2006 s.8–9

⁶ World Economic Forum 2014 s.210–211

ta valtiomallista, joka antoi naisille mahdollisuuden osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ilman, että näiden täytyi tinkiä uskonnollisesta vakaumuksestaan.⁷ Iranilaiset naiset ovat sekä ennen vallankumousta että sen jälkeenkin olleet aktiivisia puolustamaan oikeuksiaan, mutta valtio on myös rajoittanut kovin keinoin kaikkea naisasia-aktivismia.⁸ Viime vuosien tunnetuin naisasialiike Iranissa on ollut *One Million Signatures* -kampanja, joka pyrki allekirjoituksia keräämällä muuttamaan islamilaisen tasavallan naisia syrjiviä lakeja.⁹

1.1. Naisten syrjintä lainsäädännössä

Iranin perustuslaki takaa miehille ja naisille tasa-arvon, niin pitkälle kuin se ei ole ristiriidassa islamilaisten kriteerien kanssa.¹⁰ Islamilaiseen shariaan pohjautuvassa lainsäädännössä naisia ja miehiä kohdellaan kuitenkin eri tavalla sukupuolen perusteella. Periaatteellisesti sharia-laki antaa naiselle puolet miehen arvosta: tämä asettaa naiset eriarvoiseen asemaan asioissa, jotka liittyvät todistus-, vahingonkorvaus- ja perintöoikeuteen.¹¹ Islamilaisen oikeuskäsityksen asettama miestä alhaisempi ikäraja naisen kypsyydelle¹² vie tytöiltä lastensuojeluun kuuluvia oikeuksia rikostapauksissa ja avioliittoasioissa. Rikos- ja perhelainsäädännön lisäksi Iranissa kohdistuu naisiin tiukkoja pukeutumista ja sosiaalista elämää rajoittavia sääntöjä.¹³

Iranin yhteiskunta on muuttunut liberaalimmaksi viime vuosina, mutta siitä huolimatta naisten laillinen asema Iranissa on ollut heikkenemään päin valtion systemaattisten toimien seurauksena. Maassa on vuodesta 2012 lähtien, suoraan korkeimman johtajan ajatollah Sayed Ali Khamenein aloitteesta valmisteltu tehokkaan väestökasvunhallintaohjelman ja perhesuunnittelun kääntämistä päälaelleen väestönkasvua varten. Uuden väestönkasvupolitiikan mukaisesti naisia pyritään kannustamaan menemään nuorempina naimisiin ja jäämään kotiin työelämän tai opiskelun sijaan, jotta he ehtisivät synnyttää enemmän lapsia. Väestönkasvun tavoitteena on kaksinkertaistaa Iranin väkiluku.¹⁴ Syntyvyys on laskenut Iranissa erittäin dramaattisesti parina viime vuosikymmenenä: kun 1970- ja 1980-luvuilla keskimääräinen lasten määrä oli kuudesta viiteen, vuonna 2013 se on enää 1.9 lasta naista kohden.¹⁵ Nykyään kolmasosa Iranin perheistä on yksilapsisia tai kokonaan lapsettomia.¹⁶

Keväällä 2015 kaksi naisille haitallista lakiesitystä on edennyt eduskuntaan käsiteltäväksi ja ne on hyväksytty pääpiirteiltään.¹⁷ Lakiesitys 446 heikentää naisten mahdollisuutta perhesuunnitteluun: se lakkauttaa valtion perhesuunnitteluohjelmat ja rajoittaa ehkäisyn käyttömahdollisuuksia. Lakiesitys 315 taas kannustaa varhaiseen avioliittoon ja monilapsisuuteen ja vaikeuttaa avioeron saamista. Laki pyrkii lisäksi vähentämään poliisin ja oikeuslaitoksen väliintuloa perhekiistoissa, mukaan lukien perheväkivaltatapauksissa, ja kannustaa naimattomien syrjintään työmarkkinoilla.¹⁸ Edellä mainittujen kahden lain lisäksi Iranissa on myös ollut suunnitteilla naisten islaminmukaista vaatetusta eli *hejabia* koskevan lainsäädännön tiukentaminen, johon liittyy pu-

⁷ UNCHR 27.1.2006 s.5–6

⁸ IHRDC 2010; tuorempi esimerkki Amnesty 2.6.2015

⁹ Kampanjan kotisivu: <http://we-change.org/> (27.5.2015)

¹⁰ Iranin perustuslaki 1979 §20–21

¹¹ Nayyeri/IHRDC 3/2013

¹² Naisilla alimmillaan 9 kuuvuotta, kun taas miehillä 15 kuuvuotta

¹³ Nayyeri/IHRDC on eritellyt yksityiskohtaisesti sukupuolten tasa-arvoa käsittelevässä lakikommentaarissaan (3/2013) naisia syrjivät lainsäädännölliset käytännöt.

¹⁴ Amnesty 3/2015 ja Justice for Iran 2015 ovat raporteissaan käsitelleet yksityiskohtaisesti politiikan sisältöä ja odotettavissa olevia seurauksia

¹⁵ UNICEF 2014 s.92

¹⁶ Deutsche Welle 10.7.2014

¹⁷ Amnesty 3/2015 s.5

¹⁸ Amnesty 3/2015 s.5–7

keutumis- ja sukupuolten erottelutavoitteiden lisäksi myös uusia rajoituksia naisten sallittuihin työaikoihin.¹⁹

1.2. Naisten syrjintä työelämässä ja poliittisessa päätöksenteossa

Yksi islamilaisen tasavallan suurimpia saavutuksia on ollut naisten koulunkäynnin ja lukutaidon nostaminen lähes vastaavalle tasolle miesten kanssa.²⁰ Islamilainen valtiomuoto kykeni tähän, sillä se pystyi vakiinnuttamaan itsensä myös maaseudulla ja konservatiivisen väestönosan keskuudessa, joka ei ollut suostunut päästämään tyttöjään shaahinaikaisen sekulaarin koulutusjärjestelmän piiriin. Nykyään Iranissa on vakiintunut ihanne 'koulutetusta kotirouvasta': korkeakoulututkinnon antama sivistystaso nähdään yhteiskunnassa positiivisena asiana, mutta naisten ei silti yleisesti odoteta osallistuvan työelämäänsä, vaan heidän paikkansa ajatellaan edelleen olevan kotona.²¹

Yli puolet yliopisto-opiskelijoista Iranissa on naisia. Naisten pääsyä korkeakouluihin on kuitenkin vuodesta 2011 lähtien pyritty rajoittamaan sukupuoleen perustuvilla kiintiöillä, mikä on alentanut naisten osuutta yliopisto-opiskelijoista.²² Iranissa yliopistosta valmistuvista jopa 64 prosenttia on naisia, mutta korkeasta koulutustasostaan huolimatta iranilaiset naiset ovat heikosti mukana työelämässä: naisten työttömyysaste on yli kaksinkertainen miehiin verrattuna.²³ Naisten osallistuminen työelämään on ollut Iranissa yksi maailman alhaisimmista: 17 prosenttia Iranin työikäisistä naisista on mukana työelämässä joko tekemällä tai aktiivisesti etsimällä töitä.²⁴ Naisten työssäkäynti vähenee vuosittain noin sadalla tuhannella, mikä on ollut seurausta naisten työnte-koa koskevien rajoitusten lisääntymisestä.²⁵

Naisten osallistuminen poliittiseen päätöksentekoon on lähes olematonta. Naisia ei ole ollut jäsenenä maata hallitsevissa korkeissa uskonnollisissa neuvostoissa paria poikkeusta lukuun ottamatta. Naiset eivät voi toimia uskonnollisissa johtotehtävissä, mutta naisten mahdollisuus toimia presidenttinä on kiistanalainen.²⁶ Lähes 300-paikkaisessa eduskunnassa on alle kymmenen naista. Ministerinä on toiminut ainoastaan yksi nainen presidentti Mahmud Ahmadinejadin toisella hallituskaudella, mikä on korkein hallinnollinen asema, jossa iranilainen nainen on tähän saakka ollut.²⁷

2. NAISIIN KOHDISTUVA VÄKIVALTA

Naisiin kohdistuva väkivalta on seurausta syvälle juurtuneista käsityksistä sukupuolten eriarvoisuudesta.²⁸ Käsitteellä tarkoitetaan kaikenlaista sukupuolittunutta väkivaltaa, joka aiheuttaa fyysistä, seksuaalista tai henkistä haittaa naisille yksityisellä tai julkisilla elämänalueilla. Tällaisia tekoja ovat esimerkiksi uhkailu, pakottaminen ja vapaudenriisto, ja tekijänä voi olla aviomies, isä tai muu perheenjäsen, tuttu tai tuntematon henkilö. Uskonto, kulttuuri, taloudelliset tekijät, politiikka ja lainsäädäntö ylläpitävät naisiin kohdistuvaa väkivaltaa.²⁹

¹⁹ UNGA 12.3.2015

²⁰ UNICEF 2014

²¹ Najmabadi 2005: luku 7

²² Amnesty International 3/2015 s.34-35; Amnesty International 3/2015 s.24

²³ Deutsche Welle 16.4.2015

²⁴ World Economic Forum 2014 s.210–211

²⁵ Amnesty International 15.3.2015

²⁶ Bøe 2015 s.158-160

²⁷ Guardian 3.9.2009

²⁸ UNCHR 27.1.2006 s.2

²⁹ Ennaji & Sadiqi 2011 s.1

Naisiin kohdistuu Iranissa laajalti väkivaltaa yhteiskuntaluokasta, koulutustasosta ja varallisuudesta riippumatta. Väkivaltaa ilmenee sekä perheen sisällä että sosiaalisina ilmiöinä, kuten esimerkiksi naisten ahdisteluna kadulla ja seksuaalisena häirintänä työpaikoilla. Miehiä suosivat lait, arvot ja käytännöt tekevät naisille vaikeaksi puolustautua julkista tai yksityistä väkivaltaa vastaan.³⁰ Naisiin kohdistuva väkivalta on herkkä puheenaihe, mutta Iranissa tehdään silti aiheeseen liittyvää sosiologista tutkimusta.³¹ Ongelmana on kuitenkin, etteivät valtion viranomaiset tunnusta ongelman laajuutta, eivätkä uhrit yleensä raportoi tapauksista.³²

Saatavissa olevan tiedon perusteella naisiin kohdistuva väkivalta on Iranissa yleistä. Kattavimman aiheesta tehdyn tutkimuksen tulosten mukaan yli puolet naisista on kokenut psykologista väkivaltaa (kuten uhkailua, nimittelyä, jatkuvaa vähättelyä ja nöyryyttämistä) ja yli kolmasosa fyysistä väkivaltaa (kuten läpsimistä, potkimista, lyömistä ja hakkaamista). Lähes kolmasosa on kokenut vapauksien rajoittamista, kuten yhteydenpidon estämistä ystäviin ja perheeseen tai työnteon, opiskelun ja yhteiskunnallisen osallistumisen estämistä.³³

2.1. Naisiin kohdistuva väkivalta perheen taholta

Kotona ja lähisuhteissa tapahtuva väkivalta on haastava tutkimusaihe, jonka laajuutta missä tahansa yhteiskunnassa on hankalaa arvioida. Iranissa tiedon saaminen on erityisen vaikeaa puutteellisen tutkimustiedon ja aiheen arkaluontoisuuden takia. Patriarkaalisessa kulttuurissa naiset vaikenavat perheensä miesten väkivallasta heitä kohtaan. Naisiin ja lapsiin kohdistuvaa lievää väkivaltaa suvaitaan yleisesti silloin, kun se nähdään asiaan kuuluvana kurittamisena. Pahoinpitelystä kertominen ulkopuolisille nähdään häpeää aiheuttavana tekona.³⁴

Perheväkivallasta Iranissa ei ole saatavilla kunnollisia tilastoja. Valtion taholta saatavat aineistot aiheesta ovat hyvin satunnaisia ja suppeita, mutta vuonna 2005 julkistettujen lukujen mukaan puolessa vuodessa viranomaisten tietoon tuli maanlaajuisesti 8000 perheväkivaltatapausta, mikä merkitsee 44 tapausta päivässä.³⁵ YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen tarkkailijan tiedonhankintamatkalla naisten lukuisista polttoitsemurhista tunnettuun Ilamin maakuntaan vuonna 2005 selvisi, että naiset joutuvat sietämään väkivaltaa aviomiestensä ja muiden perheenjäsentensä taholta häpeän, yhteisöstä eristämisen ja avioeron pelon sekä vaihtoehtojen puutteen takia.³⁶ Naisiin kohdistuva väkivalta vaikuttaa olevan erityisen yleistä Ilamin lisäksi Kurdistanissa ja Khuzestanissa.³⁷

Laajin olemassa oleva tutkimus perheväkivallasta Iranissa on reformistipresidentti Mohammad Khatamin perustaman naisten osallistamiskeskukseen ja sisäministeriön naisasiasaston yhdessä 2000-luvun alussa toteuttama kansallinen selvitys, joka kattaa tiedot 28 Iranin maakuntakeskuksesta. Uraa uurtavan tutkimuksen aineisto luokiteltiin kuitenkin pian tulosten julkistamisen jälkeen salaiseksi, ja tuoreimpien, naisasioista vastaavan varapresidentti Shahindokht Moulavardin antamien tietojen mukaan 32 painoksen laajuisen tutkimusaineiston tulokset ovat kuitenkin kokonaan kadonneet.³⁸

³⁰ UNCHR 27.1.2006 s.2

³¹ Tunnetuimpia aiheita tutkineita sosiologeja ovat Shahla Ezazi (2010) ja Mehrangiz Kar (2001)

³² UNCHR 27.1.2006 s.10

³³ Amnesty International 3/2015 s.31-32

³⁴ Tizro 2012

³⁵ BBC Persian 2005

³⁶ UNCHR 27.1.2006 s.11

³⁷ Rudaw 5.1.2014

³⁸ Deutsche Welle 28.11.2014

Tutkimuksesta julkisuuteen ehtineiden tietojen perusteella 66 prosenttia naisista oli kokenut fyysistä tai henkistä väkivaltaa kotonaan. Fyysinen ja henkinen väkivalta on tutkimuksessa jaoteltu 45 eri alalajiin. Väkivaltaa kokeneet naiset ovat keskimäärin kokeneet seitsemää sen alalajia.³⁹ Kokonaisuudessaan yhdeksästä perheväkivallan alalajista yleisimmin naiset olivat kokeneet henkistä ja sanallista väkivaltaa, kuten uhkailua, nimittelyä, jatkuvaa vähättelyä ja nöyryyttämistä, jota 52,7 prosenttia vastaajista oli kokenut keskimäärin 10 kertaa. Pelkästään uhkailua oli kokenut 23,5 prosenttia naisista. 37,8 prosenttia tutkimukseen vastanneista oli kokenut fyysistä väkivaltaa, kuten läpsimistä, potkimista, lyömistä ja hakkaamista. Keskimäärin vastaaja oli kokenut tätä 2,46 kertaa.⁴⁰

Tutkimuksessa kysyttiin myös seksuaalisesta väkivallasta, jota ilmoitti kokeneensa vain 10,2 prosenttia vastaajista. Todellisten kokemusten arvellaan olevan kuitenkin laajempia aiheen arkaluontoisuuden ja avioliittoon kuuluvaksi mielletyn naisen seksuaalisen alistumisen takia. 27,7 prosenttia vastaajista oli kokenut vapauksien rajoittamista, kuten ystävien ja perheen tapaamisen sekä opiskelun, työnteon ja yhteiskunnallisen osallistumisen kieltämistä.⁴¹

Tutkimuksen mukaan lukutaidottomat naiset kärsivät eniten perheväkivaltaa ja korkeakoulutetut vähiten. Myös naisten ikä (55–59-vuotiaat kokeneet eniten, 20–24-vuotiaat vähiten) ja työssäkäynti vaikuttivat väkivallan kokemuksiin (töissä käyvät kokeneet vähemmän). Töissä käyvistä maataloustöissä olevat kärsivät eniten perheväkivaltaa. Matalatuloisissa perheissä oli enemmän väkivaltaa kuin korkeatuloisissa. Maaseudulla ainakin 18-vuotiaaksi asuneet miehet pahoinpitelivät tutkimuksen mukaan eniten, kaupungeissa kasvanee taas vähiten. Naiset, jotka olivat naimisissa eri kaupungista kotoisin olevan kanssa, kärsivät enemmän perheväkivallasta kuin samasta kaupungista kotoisin olevan kanssa avioituneet. Balutshin- ja lorinkieliset miehet pahoinpitelivät eniten, kun taas mazanin- ja gilakinkieliset vähiten.⁴²

Tutkimuksesta kerrottiin julkisuuteen muitakin satunnaisia yksityiskohtia: Ardabilissa aviokiistojen sovittelu epäonnistui useimmiten, Bandar Abbasissa oltiin kaikkein mustasukkaisimpia, huonoin aviopuolisoiden välinen suhde oli Isfahanissa, perhekiistoja oli eniten Zahedanissa, missä naiset myös olivat epätasa-arvoisimpia. Sanandaj sai kyseenalaisen kunnian olla ykkössijalla pakkoavioliittojen määrässä, miesten voimankäytön määrässä perheessä sekä perheen psyykkisen pahoinvoinnin määrässä. Tunneside puolisoon oli heikoin Shahrekordissa. Tutkimuksesta julkaistujen tietojen perusteella Tabriz oli maan onnellisinta aluetta lähes kaikilla mittareilla, minä yleisesti epäillään johtuvan siitä, että tutkimuksesta vastannut Qazi Tabatabai sattui olemaan kaupungista kotoisin.⁴³

Tuoreempi perheväkivaltaa käsittelevä, Zahra Tizron Iranin pohjoisosassa sijaitsevassa Gilanissa tekemä haastattelututkimus tunnisti naisiin kohdistuvan perheväkivallan taustalla lukuisia syitä, kuten taloudelliset vaikeudet, kulttuuri- ja koulutustasoerot (myös eri alueilta kotoisin olominen ja etnisyys), sukupuolten segregatio, psykologinen vallankäyttö, konflikti uskonnollisten käsitysten, modernin maailman ja sosiaalisen todellisuuden välillä, iranilainen miehuuden kulttuuri sekä tunteiden ekonomia.⁴⁴ Tizron havaintojen perusteella vaikuttaa siltä, että iranilaisten naisten kynnys sietää väkivaltaa on korkea. Tizron mukaan monet naiset laskivat väkivallaksi vain poikkeuksellisen vakavan hakkaamisen ja pitivät sitä lievempää lyömistä tai henkistä väkivaltaa normaalina käyttäytymisenä.⁴⁵ Vaimon lyömistä saatettiin pitää oikeutettuna esimerkiksi tilanteessa, jossa illallinen ei ollut valmis miehen tullessa töistä kotiin.⁴⁶ Väkivallan käyttäjänä tai

³⁹ BBC Persian 3.11.2005

⁴⁰ BBC Persian 3.11.2005

⁴¹ BBC Persian 3.11.2005

⁴² BBC Persian 3.11.2005

⁴³ BBC Persian 3.11.2005

⁴⁴ Tizro 2012 s.209–220

⁴⁵ Tizro 2012

⁴⁶ Tizro 2012 s.75

lietsojana saattaa olla miespuolisten perheenjäsenten lisäksi myös nainen: tyypillisimmin anoppi käyttää väkivaltaa miniäänsä kohtaan vahvistaakseen asemaansa perheessä ja saadakseen uuden tulokkaan tottelemaan.⁴⁷

Naisen työssäkäynti oli Tizron mukaan tekijä, joka saattoi lisätä pahoinpitelyä ja painostusta miehen taholta, vaikka se muuten toikin naiselle enemmän itsenäisyyttä ja taloudellista riippumattomuutta. Samoin naisten voimaannuttamiseksi annettujen mikrolainojen on huomattu lisäävän väkivallan määrää aviomiesten taholta.⁴⁸ Miehellä ei teknisesti ole oikeutta estää vaimoaan käymästä töissä, jos tällä on ollut työpaikka ennen avioliittoa. Käytännössä miehellä on kuitenkin mahdollisuus vedota huoleensa naisen löyhästä moraalista, mikä antaa hänelle hyvät mahdollisuudet voittaa juttunsa oikeudessa.⁴⁹ Iranin siviililaki nimittäin sallii miehen kieltää naiselta työn, joka on yhteensopimaton perheen tai vaimon arvokkuuden kanssa.⁵⁰

Muissa suppeammissa tutkimuksissa on saatu melko samansuuntaisia tuloksia: esimerkiksi Teheranissa tehdyn tutkimuksen perusteella perheväkivallasta 52,4 prosenttia on henkistä ja 18,9 prosenttia fyysistä. Lasten ja aviovuosien määrä lisäsivät väkivallan kokemuksia.⁵¹

2.2. Naisiin kohdistuva väkivalta yhteiskunnan taholta

Yhteiskunnan epätasa-arvoiset valtasuhteet altistavat naisia väkivallalle.⁵² Valtio promotoi vaatimatonta ja uhrautuvaa naisihannetta ja kampanjoi pukeutumissäännöistä ja muista islamilaisista normeista lipsuvia naisia vastaan. Lieveilmiönä on kehittynyt rankaisemattomuuden kulttuuri, jossa omavaltaisesti toimivat miesjoukot ovat kokeneet oikeudekseen hyökätä moraalittomina pitämiään naisia vastaan. Syksyllä 2014 Irania kuohutti Isfahanissa ja muualla maassa tapahtuneiden happohyökkäysten ketju, jossa moottoripyörillä liikkuneet miehet heittivät syövyttävää happoa ennalta tuntemattomien naisten kasvoille. Iskuja tapahtui intensiivisesti samaan aikaan, kun Iranin parlamentissa keskusteltiin tarpeesta tiukentaa naisten pukeutumista koskevaa lakia. Ketään ei ole tähän mennessä tuomittu happoiskuista, mutta sen sijaan valtion viranomaiset pidättivät aiheesta raportoineita toimittajia.⁵³

Naisten huivipakko on Iranissa väestön ja jopa uskonnollisen oppineiston mielipiteitä jakava asia, josta käydään kiivasta yhteiskunnallista keskustelua.⁵⁴ Erään aiheesta tehdyn mielipidekyselyn perusteella Iranin väestöstä vähemmistö (42 prosenttia) pitää *hejabin* käyttöä yksilön henkilökohtaisena valintana, johon valtion ei tulisi puuttua. Vastauksissa ei juuri näy sukupuoleen perustuvaa eroa, mutta sen sijaan koulutettu ja kaupungeissa asuva väestönosa suosii vapaavalintaisuutta.⁵⁵ Iranissa vuodessa lähes kolme miljoonaa naista saa julkisilla paikoilla partioivilta moraalipoliiseilta virallisen varoituksen pukeutumisestaan.⁵⁶ *Justice for Iran* -järjestö on käsitellyt kattavassa raportissaan Iranin valtion *hejab*-politiikasta naisille aiheutuvia ongelmia yksityiskohtaisesti.⁵⁷

⁴⁷ Tizro 2012 s.145-151

⁴⁸ Tizro 2012 s.144

⁴⁹ Tizro 2012 s.152–153

⁵⁰ Iranin siviililaki (1928) §1117

⁵¹ Radio Zamaneh 25.11.2013

⁵² UNCHR 27.1.2006 s.8

⁵³ ICHRI 3/2015

⁵⁴ RFE/RL 2.6.2015

⁵⁵ Deutsche Welle 12.3.2015

⁵⁶ Amnesty International 15.3.2015

⁵⁷ Justice for Iran 3/2014

Naisiin kohdistuva seksuaalinen häirintä on yleinen ongelma Iranissa.⁵⁸ Naisia joutuu usein myös seksuaalirikosten uhreiksi, vaikka raiskauksesta tuomittujen teloitukset ovat yleisiä. Raiskaustapauksissa viranomaisilla vaikuttaa kuitenkin joissakin tapauksissa olevan taipumus syyttää tapahtuneesta uhria. Teolle saatetaan hakea oikeutusta esimerkiksi naisen vaatuksesta tai muusta epäislamillisesta käytöksestä.⁵⁹ Raiskaajan voi haastaa oikeuteen rikoslain §224d nojalla (*zena be 'onf* eli laiton sukupuoliyhteys pakottamalla), jolloin syylliseksi todettu tuomitaan kuolemaan.⁶⁰ Käytännössä kynnyks viedä raiskaustapauksia oikeuden eteen voi olla uhreilla korkea niihin liittyvän häpeän takia, ja rikospoliisien ja tuomareiden on usein raportoitu olevan asenteellisia uhrille haitallisella tavalla. Lisäksi joissakin tapauksissa seksiin pakottamisen todistaminen voi olla vaikeaa, mikä saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että nainen itse tuomitaan laittomasta (ei-pakotetusta) sukupuoliyhteydestä seuraavaan raipparangaistukseen.⁶¹

Iranissa on myös ollut lukuisia tapauksia, joissa valtion viranomaiset ovat olleet naisiin kohdistuvan väkivallan aiheuttajina.⁶² Tiedotusvälineissä viime aikoina kohua herättäneitä tapauksia ovat olleet Kurdistanin Mahabadissa hotellin neljänneestä kerroksesta hypänneen hotellisiivoja Farinaz Khosravanin kuolema, jonka uskotaan seuranneen huoneessa olleen tiedustelupalvelun työntekijän raiskausyrityksestä.⁶³ Toinen tapaus on Reyhane Jabbarin teloitus syksyllä 2014 tiedustelupalvelun työntekijän murhasta. Jabbari väitti teon tapahtuneen itsepuolustuksena raiskausyritystä vastaan.⁶⁴ Iranin vankiloissa oleviin naisiin on kohdistunut seksuaalista väkivaltaa ja kidutusta.⁶⁵

Laki kriminalisoi ihmiskaupan, mutta sitä tiedetään harjoitettavan etenkin itäisissä maakunnissa Pakistanin ja Afganistanin rajaseudulla.⁶⁶ Naisten ympärileikkauksia ei ole tapana tehdä Iranissa, mutta niitä saattaa silti esiintyä tietyillä alueilla asuvien etnisten vähemmistöjen parissa etenkin Hormuzganissa sekä jossakin määrin myös Kurdistanissa, Länsi-Azerbaidžanissa, Kermanshahissa, Ilamissa ja Khuzestanissa.⁶⁷

3. AVIOLIITTO JA AVIOERO

Islamilainen käsitys avioliitosta on sopimus, jota säätelevät kumpaakin osapuolta koskevat oikeudet ja velvollisuudet.⁶⁸ Mies on perheen pää, ja nainen elää perheessä miespuolisen edunvalvojan (*vali*) alaisuudessa.⁶⁹ Ennen avioliittoa edunvalvojana toimii isä tai isoisä ja naimisiinmenon jälkeen aviomies. Eronneet ja leskeksi jääneet naiset ovat itsenäisempiä lain edessä riippuen kuitenkin heidän sosioekonomisesta tilanteestaan ja kotiseutunsa perinteistä.⁷⁰ Ensimmäistä kertaa avioituva nainen, jonka oletetaan olevan neitsyt, ei voi vapaasti valita puolisoaan, vaan hän tarvitsee huoltajan luvan. Erikoistapauksissa tuomioistuim voi antaa avioluvan, jos isällä ei ole perusteltua syytä vastustaa liittoa. Tämä koskee sekä pysyvää että määräaikaista avioliittoa.⁷¹

⁵⁸ Radio Zamaneh 2.8.2014

⁵⁹ BBC 15.6.2011

⁶⁰ Iranin rikoslaki 2013 §224d

⁶¹ Iranwire 30.10.2014

⁶² UNCHR 27.1.2006 s.11–12; Radio Zamaneh 7.5.2015

⁶³ Amnesty International 8.5.2015; Radio Zamaneh 7.5.2015

⁶⁴ Radio Zamaneh 7.5.2015

⁶⁵ Justice for Iran on raporteissaan käsitellyt kattavasti naisiin kohdistuvaa seksuaalista kidutusta vankiloissa. Justice for Iran 10.12.2012; Justice for Iran 6/2013

⁶⁶ UNCHR 27.1.2006 s.11

⁶⁷ Ahmady 2015; UNCRC 3/2015 s.30

⁶⁸ Haeri 2014

⁶⁹ Iranin siviililaki 1928 §1105

⁷⁰ Haeri 2014 s.40

⁷¹ Haeri 2014 s.40

Keskimääräinen avioitumisikä on Iranissa naisilla 24 ja miehillä 27 vuotta.⁷² Iranissa oli perinteisesti tapana naittaa tytöt nuorella iällä järjestettyihin avioliittoihin, mutta nykyään niiden aika alkaa olla ohi useimmissa perheissä. Avioliittoa on noussut Iranissa selvästi viime vuosikymmeninä, ja järjestettyjen sekä suvunsisäisten avioliittojen suosio on laskenut. Järjestetyt ja suvunsisäiset avioliitot ovat vähentyneet 2000-luvulla paitsi kaupungeissa myös maaseudulla. Etenkin kokonaan ilman lasten suostumusta järjestetyt avioliitot ovat nykyään epäsuosittuja ja harvinaistuneet selvästi.⁷³

Erään tutkimuksen mukaan 2000-luvulla avioliitoista 20 prosenttia olisi ollut serkusten välisiä ja toiset 20 prosenttia etäisten sukulaisten välisiä liittoja. Vähiten suvunsisäisiä liittoja solmittiin pohjoisen liberaalissa Gilanissa, eniten taas Pakistanin vanhoillisessa rajamaakunnassa Sistan-Baluchestanissa, jossa naisten keskimääräinen avioitumisikä oli vain 16 vuotta.⁷⁴ Järjestetyt avioliitot ovat edelleen yleisiä etenkin kulttuurisesti konservatiivisilla alueilla, kuten Sistan-Baluchestanissa, Khuzestanissa, Kurdistanissa, Khorasanissa ja Yazdissa.⁷⁵

3.1. Avioliitto

Perinteinen islamilainen avioliitto on sopimus, joka velvoittaa miehen elättämään (*nafaqe*) naisen tämän seksuaalista käytettävyyttä (*tamkin*) vastaan. Jos mies ei elätä naista, vaikka pystyisi siihen, naisen velvollisuus seksuaaliseen alistumiseen raukeaa, ja samoin jos nainen ei ole seksuaalisesti käytettävissä ilman perusteltua syytä, mies ei ole velvollinen elättämään tätä. Lainsäädäntö ei siis kriminalisoi avioliitossa tapahtuvia raiskauksia vaan päinvastoin oikeuttaa ne.⁷⁶ Vaimon tottelemattomuus (*nushuz*) tarkoittaa avioliittosopimusta joko suorasti (seksistä kieltäytyminen) tai epäsuorasti (kotoa poistuminen ilman miehen lupaa tai hyväksyttävää syytä, jolloin vaimo ei ole fyysisesti saatavilla miehen halutessa) rikkovia tekoja, eikä kata muiden kuin seksuaalisten velvollisuuksien - kuten esimerkiksi kotitöiden tai lastenhoidon - laiminlyömistä.⁷⁷ Elatus eli *nafaqe* sisältää asumiskulut, vaatetuksen, ruoan ja huonekalut.⁷⁸ Tottelevaisen vaimon elatuksesta kieltäytyminen on Iranissa rikosoikeudellisesti rangaistavaa (3-5 kk vankeutta).⁷⁹

Iranin siviililain mukaan jos nainen kieltäytyy alistumasta (*tamkin*) ilman perusteltua syytä, hän menettää oikeutensa elatukseen (*nafaqe*). Vaimon tottelemattomuus voi olla myös laillinen peruste moniavioisuudelle, avioerolle ja perheväkivallalle.⁸⁰ Tottelemattoman vaimon (*nasheze*) fyysinen kurittaminen on islamilaisessa perinteisessä oikeuskäsityksessä sallittua, kuitenkin vasta kun puhumalla, elatuksesta kieltäytymällä ja eristämällä ei ole saavutettu toivottua tulosta. Toisaalta fyysinen väkivalta on rikosoikeudellisesti rangaistavaa nykyllä lainsäädännössä. Koska lainsäädäntö ei suoraan ota kantaa siihen, onko miehellä oikeus lyödä vaimoaan, tulkinta jää tuomarin vastuulle.⁸¹ Aviomiehellä on oikeus rajoittaa vaimonsa liikkumista kodin ulkopuolella. Äärimmäisissä tapauksissa mies saattaa estää vaimonsa opiskelun, työnteon sekä sukulaisten ja ystävien tapaamisen.⁸²

⁷² World Economic Forum 2014 s.211

⁷³ Friedl 2009 s.36; Kian-Thiébaud 2007 s.52–53

⁷⁴ Bahramitash & Kazemipour 2006 s.124; Kian-Thiébaud 2007 s.51-52

⁷⁵ Tremayne 2006

⁷⁶ Iranin siviililaki 1928 §1108

⁷⁷ Mir-Hosseini 1993 s.47

⁷⁸ Iranin siviililaki 1928 §1107

⁷⁹ Iranin rikoslaki 2013 §642

⁸⁰ Iranin siviililaki 1928 §1108; IHRDC/Nayyeri 3/2013 s.34

⁸¹ Tizro 2012 s.92, 94–95

⁸² Tizro 2012 s.95

Miehellä on avioliitossa kolme taloudellista velvoitetta, joita vastaan hän saa perheen pään aseman: *mahriye* eli morsiusraha, *nafaqe* eli elatus ja *ojrat al-mesl* eli korvaus suoritetuista kotitöistä. Edellä mainittujen lisäksi naisella ei ole oikeutta muuhun miehen omaisuuteen.⁸³ Töissä käymätön nainen voi olla täysin riippuvainen mieheltään saadusta elatuksesta, ja useissa tapauksissa mies ottaa avioliitossa haltuunsa myös naisen omaisuuden.⁸⁴ *Mahriye* eli morsiusmaksu on naiselle kuuluva korvaus hänen seksuaalisesta käytettävyydestään. *Mahriye* tulee käytännössä maksettavaksi vain harvoin, mutta nainen voi milloin vain halutessaan avioliiton täytännönnäytön jälkeen vaatia mieheltä summan maksua ja tämän vastustaessa vaatia korvausta oikeusteitse.⁸⁵ Tämän lisäksi vaimolle kuuluva elatus (*nafaqe*) kattaa asumiseen, vaatetukseen ja ruokaan menevät kulut. Erotilanteessa vaimo on oikeutettu vielä korvaukseen kotona tehdystä työstä avioliiton aikana (*ojrat al-mesl*).⁸⁶ Vaikka kotitöiden tekeminen ei varsinaisesti kuulu vaimon velvollisuuksiin islamilaisessa laissa, käytännössä taakka yleensä lankeaa vaimon hartaille.⁸⁷

Morsiusmaksu (*mahriye*) on usein naisen ainoa laillinen mekanismi, joka antaa turvaa avioeroa ja kaltoinkohtelua vastaan.⁸⁸ Suuri *mahriye* voi olla tehokas keino estää miestä eroamasta tai menemästä uusiin naimisiin. Useat miehet ovat joutuneet Iranissa vankilaan, koska eivät kykene maksamaan avioliittosopimukseen sisällytettyä morsiusmaksua. Oikeuslaitoksen viranomaisen antaman tiedon mukaan 20.000 miestä oli velkavankeudessa morsiusmaksun takia vuonna 2011.⁸⁹ Jos *mahriye* on maksamatta, oikeus voi myös määrätä miehelle maastapoistumiskielon.⁹⁰ Toisaalta naisiin kohdistuvaa väkivaltaa Iranissa tutkineen sosiologi Shahla Ezazin mukaan *mahriye* on myös perheväkivaltaa aiheuttava tekijä, sillä sen maksamisen voidaan nähdä johtavan miehen oikeuteen omistaa nainen ja näin kohdella tätä haluamallaan tavalla.⁹¹ Kulttuuriin vakiintunut käsitys miehen yksinoikeudesta vaimoonsa antaa laajan valtuuden rajoittaa naisen sosiaalista elämää ja pukeutumista.⁹²

Miehellä voi Iranissa olla neljä pysyvää vaimoa (*'aqdi*) sekä rajaton määrä väliaikaisia avioliittoja (*sighe, mut'a*). Vaikka shiialaisuus sallii moniavioisuuden ja väliaikaiset avioliitot, yhteiskunnassa niihin suhtaudutaan kielteisesti ja moniavioisiin miehiin kohdistuu stigmaa.⁹³ Iran onkin ollut pääsääntöisesti yksiavioinen yhteiskunta 1900-luvun alusta lähtien. Määräaikaiset avioliitot ovat olleet käytäntönä lähinnä basaarikauppiaiden ja uskonoppineiden keskuudessa.⁹⁴ Islamilaisissa maissa yleisesti hyväksyttynä perusteena moniavioisuudelle on ollut vaimon kykenemättömyys suoriutua avioliittoon kuuluvista velvollisuuksista (esimerkiksi vaimon hedelmättömyys, poissaolo tai sairaus).⁹⁵ Iranissa moniavioisuus vaikuttaa olevan yleistä lähinnä uskonnollisen eliitin keskuudessa: naisasia-aktivistien selvityksen mukaan esimerkiksi monilla kansanedustajilla on useampi kuin yksi pysyvä vaimo.⁹⁶

Uuden pysyvän vaimon ottaminen edellyttää Iranissa ensimmäisen vaimon suostumusta, oikeuden myöntämää avioliittolupaa sekä todistusta miehen elatuskyvystä. Mikäli toinen avioliitto solmitaan ilman edellä mainittujen ehtojen täyttymistä, miehelle voi seurata siitä enintään kaksi

⁸³ Tizro 2012 s.45–46

⁸⁴ Tizro 2012 s.143–145

⁸⁵ Osanloo 5/2006 s.192–193

⁸⁶ Bøe 2015 s.38–41

⁸⁷ Bøe 2015 s.39

⁸⁸ Bøe 2015 s.101

⁸⁹ Nayyeri/IHRDC 3/2013 s.32

⁹⁰ Osanloo 5/2006

⁹¹ BBC Persian 3/2004

⁹² Tizro 2012 s.153–154

⁹³ Tizro 2012 s.31–32

⁹⁴ Afary 2011 s.50–51

⁹⁵ Bøe 2015 s.44

⁹⁶ Amnesty International 30.11.2011

vuotta vankeutta.⁹⁷ Miehen seksintarve on keskeinen vaikutin määräaikaisen avioliiton idean taustalla. Koska aviorikos ja esiaviolliset suhteet ovat kiellettyjä, tarvitaan määräaikaisen avioliiton instituutiota.⁹⁸ Naisten on epätodennäköistä saada avioeroa pelkästään sen perusteella, että mies on solminut määräaikaisen avioliiton.⁹⁹

Sigheen liittyy melko vahvoja negatiivisia mielikuvia, eivätkä määräaikaiset avioliitot ole erityisen suosittuja etenkin naimattoman nuorison keskuudessa siitä huolimatta, että valtio pyrkii promotoimaan niitä ratkaisuna nuorten esiaviollisille suhteille.¹⁰⁰ Määräaikaiseen avioliittoon suosittua naista pidetään usein paheellisena, ja niiden toimintamallin nähdään herkästi muistuttavan prostituutiota. Lähinnä eronneet naiset solmivat määräaikaisia avioliittoja. Määräaikainen avioliitto on riskialtis vaihtoehto neitsyille, koska se vie maineen ja näin mahdollisuudet hyvään pysyvään avioliittoon.¹⁰¹ Valtaosaa *sigheistä* ei käytännössä ole tarpeen rekisteröidä. Uusimman perhesuojelulakiesityksen mukaan tämä tulee tarpeelliseksi vain, jos molemmat osapuolet haluavat sitä tai raskauden tapahtuessa.¹⁰²

3.2. Varhaiset ja pakotetut avioliitot

Varhaiset avioliitot ovat tyypillisesti joko sukulaisen tai taloudellisista syistä huomattavasti vanhemman miehen kanssa järjestettyjä ja ne koskettavat etenkin tyttöjä. Varhaiset avioliitot luetaan pakkoavioliitoiksi, koska lapsella ei katsota olevan kykyä tehdä valistunutta ja itsenäistä avioliittopäätöstä. Perinteisesti islamilaisessa valtiossa on kannustettu varhaiseen avioliittoon, mutta nyky-yhteiskunnan asenteet lapsiavioliittoja kohtaan ovat enenevässä määrin kielteisiä. *Justice for Iran* -järjestön mukaan yleisimpiä syitä varhaisten ja pakotettujen avioliittojen taustalla ovat sosiaalisen yhteisön arvostus nuorena naimisiin menevää tyttöä kohtaan, köyhyys ja perheiden sisäiset ongelmat, opettajien ja muiden tukihenkilöiden puuttumattomuus asiaan sekä perinteet ja heimokulttuuri.¹⁰³

Pakkoavioliittoja ei solmita pelkästään köyhän ja konservatiivisen väestönosan keskuudessa maaseudulla, vaan niitä esiintyy laajemmin erilaisissa perheissä ja eri yhteiskuntaluokissa.¹⁰⁴ Pakkoavioliittojen uhreilla ei ole laillista tai sosiaalista suojaa. Viranomaiset palauttavat vanhemmilleen kotoa karanneita tyttöjä sen sijaan, että järjestäisivät näille paikkoja turvakodeissa. Koulut, opettajat tai muut lasten kanssa toimivat tahot eivät voi puuttua pakkoavioliittoihin. Naimisissa olevien tyttöjen ei myöskään anneta käydä koulua naimattomien tyttöjen kanssa avioliiton jälkeen, vaan he joutuvat käymään iltatunneilla aikuisten kanssa, jos haluavat jatkaa koulunkäyntiä.¹⁰⁵

Iranissa ei vallitse yksimielisyyttä alimmasta hyväksyttävissä olevasta avioliittoiästä. Varhaisin laillinen avioitumisikä alennettiin Iranissa pian islamilaisen vallankumouksen jälkeen tytöillä 15-vuotiaasta 13 vuoteen ja 18-vuotiaasta 15 vuoteen pojilla. Siviililaki kuitenkin sallii tätä nuorempien lasten naittamisen huoltajan ja oikeusistuimen luvalla.¹⁰⁶ Kodifioitun lainsäädännön taustalla vaikuttava islamilainen laki pitää lasta kypsänä avioliittoon tämän saavutettua puberteetin: tytöillä tämän katsotaan tapahtuvan kahdeksan vuoden ja yhdeksän kuukauden iässä (9 kuukautta) ja pojilla 14 vuoden ja seitsemän kuukauden iässä (15 kuukautta). Vielä tätäkin nuorem-

⁹⁷ Bøe 2015 s.49–50

⁹⁸ Haeri 2014 s.64

⁹⁹ Radio Zamaneh 25.11.2013

¹⁰⁰ Parlamentin tutkimuskeskus 7/2014

¹⁰¹ Haeri 2014 s.201

¹⁰² Deutsche Welle 5.3.2012; Deutsche Welle 20.9.2013

¹⁰³ Justice for Iran 10/2013 s.4–7

¹⁰⁴ Justice for Iran 2/2014

¹⁰⁵ Justice for Iran 2/2014 s.9

¹⁰⁶ Iranin siviililaki 1928 §1041

pi lapsi on kuitenkin mahdollista naittaa siviililain nojalla.¹⁰⁷ Ensimmäistä kertaa avioituvat naiset, lähtökohtaisesti siis neitsyet, iästään riippumatta eivät voi avioitua ilman laillisen huoltajansa suostumusta. Oikeusistuun voi kuitenkin määrätä heille avioitumisoikeuden, jos huoltajalla ei ole perusteltua syytä vastustaa liittoa. Lapsen kypsyys avioliittoon määritetään avioliittorekisteritoimistoissa.¹⁰⁸ Vuonna 2013 säädetyin adoptiolain mukaan avioliitto adoptioisän ja adoptiotyttären välillä on laillinen, mikäli tuomioistuun ja sosiaalitoimisto katsovat sen olevan lapsen edun mukaista.¹⁰⁹

UNICEF:in tilastojen mukaan kolme prosenttia iranilaisista lapsista menee naimisiin 15 ikävuoden mennessä ja 17 prosenttia 18-vuotiaiksi mennessä.¹¹⁰ Viisi prosenttia tytöistä synnyttää ensimmäisen lapsensa alle 18-vuotiaina.¹¹¹ Vuodessa 276.000 alaikäistä tyttöä menee naimisiin ja 109.000 teini-ikäistä tyttöä synnyttää.¹¹² Varhaisten avioliittojen todellista lukumäärää on kuitenkin vaikea arvioida, koska virallisten väestötilastojen epäillään olevan näiltä osin puutteellisia. Lisäksi varhaisten avioliittojen rekisteröimistä voidaan kiertää solmimalla ensin väliaikaisia avioliittoja, joilla ei ole vastaavaa rekisterivelvollisuutta, jotka muutetaan pysyviksi tytön saavutettua lain salliman iän.¹¹³

Iranin väestörekisteritilastoista käy ilmi vuodessa rekisteröityjen alaikäisten avioliittojen määrä. Niiden mukaan Iranissa solmitaan vuodessa keskimäärin 350 alle 10-vuotiaiden tyttöjen avioliittoa, 40.000 10–14-vuotiaiden tyttöjen avioliittoa ja 285.000 15–19-vuotiaiden tyttöjen avioliittoa. Poikien varhaiset avioliitot ovat harvinaisempia: keskimäärin alle 1000 menee 15 vuotta nuorempaan naimisiin ja alle 50.000 15–19-vuotiaina.¹¹⁴ *Justice for Iran* -järjestön mukaan rekisteröityjen varhaisten avioliittojen määrä on ollut Iranissa viiden vuoden ajan jatkuvassa kasvussa ja noussut ennätyslukemiin parin viime vuoden aikana. Tuoreimpien väestörekisteritilastojen mukaan (maaliskuu 2013 – maaliskuu 2014) 201 alle 10-vuotiaasta tyttöä meni naimisiin ja 41.000 10–14-vuotiaasta tyttöä, mikä muodostaa 5.44 prosenttia kaikista avioliitoista Iranissa. Samalla aikavälillä rekisteröitiin lisäksi lähes 235.000 15–19-vuotiaiden tyttöjen avioliittoa. 2013 – 2014 rekisteröitiin 313 alle 15-vuotiaiden poikien ja 36.155 15–19-vuotiaasta poikien avioliittoa.¹¹⁵

Väestörekisterikeskuksen mukaan lapsiavioliittoja esiintyy etenkin Isfahanin ja Sistan-Baluchestanin maaseudulla. Taustalla vaikuttavat taloudelliset ongelmat ja kulttuurilliset syyt. Varhain naimisiin päätyy lapsia yksinhuoltajaperheistä, huumeongelmaisista perheistä ja luku-aidottomista perheistä.¹¹⁶ Lapsiavioliitot kuuluvat perinteiseen tapakulttuuriin Sistan-Baluchestanissa, Bushehrissa, Lorestanissa ja Khuzestanissa.¹¹⁷ Väestörekisteritilastoja lapsiavioliitoista ei ole saatavilla Kermanshahista, Pohjois-Khorasanista, Sistan-Baluchestanista, Chaharmahal-Bakhtiarista, Kermanista, Bushehrista, Gilanista ja Kurdistanista, joissa rekisteröinti on ollut puutteellista.¹¹⁸ Varhaisten avioliittojen kuitenkin tiedetään olevan yleisimpiä vanhoilla alueilla, etenkin Sistan-Baluchestanin, Kurdistanin, Khuzestanin ja Khorasanin maakunnissa.¹¹⁹ Sistan-Baluchestanissa on tavanomaista naittaa tyttöjä alle 12-vuoden iässä.¹²⁰

¹⁰⁷ Iranin siviililaki 1928 §1041

¹⁰⁸ Iranin siviililaki 1928 §1043

¹⁰⁹ UNCRC 3/2015 s.28

¹¹⁰ UNICEF 2015 s.86

¹¹¹ UNICEF 2015 s.98

¹¹² Justice for Iran 14.1.2015

¹¹³ Tremayne 2006 s.72

¹¹⁴ UNCRC 3/2015 s.29

¹¹⁵ Justice for Iran 14.1.2015; 18.5.2015

¹¹⁶ BBC Persian 28.2.2012

¹¹⁷ MEMRI 24.4.2013

¹¹⁸ Justice for Iran 10/2013 s.5

¹¹⁹ Tremayne 2006 s.73–74

¹²⁰ Tremayne 2006 s.73–74

Niiden maakuntien kohdalla, joista väestörekisteritilastoja on saatavissa, 10–14-vuotiaiden tyttöjen avioliitot ovat yleisimpiä seuraavissa: Khorasan-e Razavi (7635 vuodessa), Itä-Azerbaidžan (4485), Khorasan (2165), Fars (2062), Teheran (2051) ja Hamadan (1966).¹²¹ *Justice for Iran* -järjestö raportoi Ardabilissa solmittavan poikkeuksellisen paljon alle 10-vuotiaiden tyttöjen avio- liittoja, mikä johtuu järjestön mukaan kaupungin viranomaisten rutiininomaisesta hyväksynnästä lapsiavioliitoille.¹²²

Väestörekisteristä saatujen tilastojen perusteella alle 15-vuotiaiden tyttöjen avioliitot yleistyivät selvästi (40 %) vuosina 2006–2011.¹²³ Myös alaikäisten tyttöjen synnytykset ovat lisääntyneet varhaisten avioliittojen määrän kasvun myötä.¹²⁴ Viiden viime vuoden aikana keskimäärin 8 prosenttia synnyttäjistä oli 15–19-vuotiaita.¹²⁵ Alle 15-vuotiaiden synnytyksiä on vuodessa noin 1700, 15–19-vuotiaita synnyttäjiä taas on noin 110.000 vuodessa¹²⁶. Alle 15-vuotiaita synnyttä- jiiä on eniten Sistan-Baluchestanissa (462 vuodessa), Khorasan-e Razavissa (157), Khuzes- tanissa (157), Itä-Azerbaidžanissa (99) ja Länsi-Azerbaidžanissa (90).¹²⁷

Koska naimisiin menneiden tyttöjen ei ole sallittua käydä koulua naimattomien tyttöjen kanssa, varhainen avioliitto johtaa yleensä koulunkäynnin keskeytymiseen. Avioliittoon astuvilta tytöiltä odotetaan myös avioliittoon kuuluvien seksuaalisten velvollisuuksien täyttää. Yhdyntä on kiellet- ty siihen saakka, että tyttö saavuttaa islamilaisen lain määrittämän yhdeksän kuuvuoden iän, mutta alaikäisen vaimon muu seksuaalinen hyväksikäyttö on ajatollah Khomeinin tunnetun fat- wan mukaan sallittua.¹²⁸ Varhaiset avioliitot ja raskaudet paitsi vaarantavat lasten terveyden myös aiheuttavat muita haittoja, kuten mielenterveysongelmia, itsemurhia, teini-ikäisten kotoa karkaamisia ja elannon hankkimista prostituution avulla.¹²⁹ Varhaiset avioliitot päättyvät myös keskimääräistä useammin avioeroon. Tuoreiden tilastojen mukaan 12 prosenttia eronneista naisista Iranissa on alle 20-vuotiaita.¹³⁰

3.3. Avioero ja huoltajuus

Miehellä on yksipuolinen oikeus avioeroon (*talaq*), mutta eron ottaminen edellyttää avioliittoa solmittaessa sovitun morsiusmaksun (*mahr*) suorittamista vaimolle tämän sitä vaatiessa.¹³¹ Eron ottamista rajoittaa myös pakollinen kolmen kuukauden harkinta-aika (*'edde*), jonka aikana mies on velvollinen elättämään vaimonsa. Jos mies kieltäytyy antamasta eroa, naisella on mah- dollisuus hakea avioeroa oikeusistuimen päätöksellä niin kutsutussa *khul'*-erossa.¹³² Vaikka naisella ei lain mukaan olekaan automaattista oikeutta avioeroon, voi hän kuitenkin liittää oikeu- den eroon osaksi avioliittosopimusta avioliittoa solmittaessa, mikä antaa hänelle tasa-arvoisen oikeuden erota.¹³³

Vuoden 1992 avioerouudistuksesta lähtien kaikkien avioerojen rekisteröimiseen on tarvittu oi- keuden todistus. Tästä lähtien naiset ovat myös voineet toimia avustavina tuomareina perheoi- keuksissa. Naisilla on lisäksi 1992 lainsäädännön mukaan oikeus korvaukseen kotitöistä avioliit-

¹²¹ *Justice for Iran* 14.1.2015; IRNA 4.12.2013

¹²² *Justice for Iran* 10/2013 s.5–6

¹²³ *Justice For Iran* 12/2013 s.2

¹²⁴ UNCRC 3/2015 s.29

¹²⁵ *Justice for Iran* 14.1.2015

¹²⁶ UNCRC 3/2015 s.29

¹²⁷ *Justice for Iran* 14.1.2015

¹²⁸ Khomeini Tahrir al-Vasileh, Vol.2, s.241

¹²⁹ *Justice for Iran* 12/2013 s.2

¹³⁰ Deutsche Welle 28.2.2015

¹³¹ Iranin siviililaki 1928 §1133

¹³² Haeri 2014 s.41–46

¹³³ Bøe 2015 s.100–101

ton aikana (*ojrat al-mesl*). Avioeroprosessiin kuuluu vuoden 1992 lain mukaan myös pakollinen sovittelu kummankin osapuolen edustajien läsnä ollessa, jonka osoittaututtua tuloksettomaksi tuomari voi vasta myöntää pariskunnalle eron (*talaq-e raji*), joka astuu virallisesti voimaan kolmen kuukauden harkinta-ajan (*'edde*) jälkeen.¹³⁴ Naiset usein muuttavat jo avioeroprosessin aikana tai viimeistään harkinta-ajan alettua pois miehen luota, yleensä vanhempiensa luokse asumaan.¹³⁵

Vuoden 1982 lisäys siviililakiin toi naisille mahdollisuuden vedota sietämättömiin olosuhteisiin (*'osr va haraj*) avioeron perusteena. Tällöin vaimon on vakuutettava tuomioistuimelle, että avioliiton jatkaminen aiheuttaa kohtuuttomasti haittaa (*'osr*) ja vaikeuksia (*haraj*).¹³⁶ Käytännössä tämä edellyttää hyvin vakavia perusteita, kuten hengenvaaraa tai vakavia taloudellisia ongelmia. Tuomioistuimet usein määräävät avioeroa hakevat naiset palaamaan väkivaltaisten aviomiestensä luo.¹³⁷ Mies puolestaan ei tarvitse syytä avioeroon. Miehen aloittamissa avioeroissa riittää maistraattiin meno ja eron rekisteröinti kahden todistajan läsnä ollessa.¹³⁸

Avioeroprosessit oikeudessa voivat kestää hyvinkin kauan ja osoittautua hankaliksi. Valtaosa avioeroista on Iranissa naisten alulle panemia, jolloin oikeusprosessi on tarpeellinen. Usein erot päättyvät eräänlaiseen kompromissiin, jossa nainen prosessia nopeuttaakseen luopuu oikeudestaan morsiusrahaan, jolloin mies suostuu myöntämään tälle eron ja mahdollisesti myös lasten huoltajuuden.¹³⁹ Osanloon tutkimuksessaan perheoikeudessa tekemien havainnointien mukaan miehet jättivät usein kokonaan tulematta oikeuden käsittelyihin. Nainen voi vaatia myöntäjäissummaa maksettavaksi milloin vain avioliittonsa aikana. Usein asia tulee ajankohtaiseksi naisen halutessa avioeron, jolloin summa toimii keinona painostaa mies myöntämään ero.¹⁴⁰ Avioeron sattuessa työssä käymätön nainen on riippuvainen omasta perheestään, eikä hänellä *mahriyen* lisäksi ole oikeutta miehen omaisuuteen. Myös leskeksi jäävän naisen taloudellinen asema on heikko, sillä perintölaki antaa naiselle oikeuden vain pieneen osaan aviomiehen varallisuudesta: lapsettomalle yksi neljäsosa ja lapselliselle yksi kahdeksasosa. Leski jääkin usein riippuvaiseksi pojastaan.¹⁴¹

Iranin valtio pitää velvollisuutenaan suojella perhettä, eikä suhtaudu myönteisesti avioeroihin. Shiialainen lainoppi ylipäättään rajoittaa sunnalaista enemmän miehen yksipuolista oikeutta avioeroon.¹⁴² Ennen avioeroa pariskunnat ohjataan sovitteluun, jossa yritetään ratkoa erimielisyyksiä.¹⁴³ Avioero-oikeudenkäynnit ovat Iranissa usein pitkiä ja riitaisia prosesseja. Avioero myös koetaan häpeällisenä ja perinteisessä yhteisössä sitä pyritään välttämään viimeiseen asti. Nainen on avioeron sattuessa riippuvainen synnyinperheestään, joten eropäätös on usein riippuvainen isän tuesta ja hyväksynnästä. Lain edessä eronnut tai leskeksi jäänyt nainen on kuitenkin kaikkein autonomisimmassa asemassa.¹⁴⁴

Muuttuvien avioperinteiden puolesta puhuvat kuitenkin kasvaneet erotilastot, kuten myös naisten aloitteelle panemien erojen ja sovitteluerojen lisääntyminen. Väestörekisteritilastojen mukaan maanlaajuisesti päivässä tapahtuu 381 avioeroa eli 16 avioeroa tunnissa.¹⁴⁵ Nykyään Iranissa joka viides avioliitto päättyy eroon; Teheranin ja Alborzin maakunnissa jopa joka kol-

¹³⁴ Bøe 2015 s.38–41

¹³⁵ Osanloo 2006

¹³⁶ Iranin siviililaki 1928 §1130 (1982 amendment); Bøe 2015 s.49

¹³⁷ Tizro 2012 s.95–96

¹³⁸ Osanloo 2006

¹³⁹ Mir-Hosseini 1993, 2001; Deutsche Welle 10.3.2013

¹⁴⁰ Osanloo 2006

¹⁴¹ Haeri 2014 s.41

¹⁴² Bøe 2015 s.32

¹⁴³ Amnesty International 3/2015

¹⁴⁴ Haeri 2014 s.200

¹⁴⁵ Deutsche Welle 10.3.2013

mas. Harvinaisimpia avioerot ovat väestörekisteritilastojen mukaan Khuzestanin maakunnassa. Nykyään suurin osa avioeroista tapahtuu kahden ensimmäisen aviovuoden aikana, kun trendinä aiemmin on ollut ero viiden ensimmäisen vuoden aikana.¹⁴⁶

Erään tutkimuksen perusteella avioeroista 62 prosenttia tapahtuu perinteiseen tapaan solmittuissa eli järjestetyissä avioliitoissa.¹⁴⁷ Avioerot ovat yleistyneet huomattavasti etenkin Teheranissa ja muissa suurissa kaupungeissa, mutta niillä on edelleen stigmatisoiva vaikutus naisiin. Myös naimattomuus nähdään edelleen negatiivisena asiana. Eräiden tilastojen mukaan avioeroista yli puolet (60 prosenttia) johtuu impotenssista tai muista seksuaalisista ongelmista. Muita yleisiä syitä avioeroille ovat esimerkiksi taloudelliset ongelmat, työttömyys ja huumeriippuvuus. Suurin osa avioeroista tapahtuu kahden ensimmäisen aviovuoden aikana ja naisen aloitteesta. Keskimääräinen avioeroikä on miehillä 36 vuotta ja naisilla 32 vuotta.¹⁴⁸ 12 prosenttia eronneista naisista on alle 20-vuotiaita.¹⁴⁹

Lapsen nähdään kuuluvan miehen sukuun. Tyypillisen käytännön mukaan nainen joutuu luopumaan oikeudestaan kasvattaa lasta mennessään uusiin naimisiin, ellei uusi mies ole edellisen lähisukulainen. Leskillä onkin traditionaalisissa yhteisöissä ollut tapana mennä naimisiin kuolleen miehen veljen kanssa.¹⁵⁰ Siviililain mukaan äiti on alle 7-vuotiaan lapsen ensisijainen hoivaaja, mutta tämän jälkeen oikeus lapseen siirtyy automaattisesti miehelle.¹⁵¹ Asian voi kuitenkin riitauttaa, jolloin tuomioistuin tekee päätöksen siitä, mikä on lapsen edun mukaista. Islamilaisen täysi-ikäisyyden saavuttaneen lapsen - tyttöillä 9 kuuvuotta ja pojilla 15 - mielipidettä kuullaan oikeudessa.¹⁵²

Äiti ei normaaleissa tapauksissa voi olla lapsen laillinen huoltaja Iranissa, vaikka hänellä olisikin käytännössä oikeus kasvattaa lasta luonaan. Laillinen edunvalvontaoikeus kuuluu automaattisesti miehelle ja sen mukana päätösvalta lasta koskevissa tärkeissä asioissa, kuten esimerkiksi avioliitto-, raha- ja maastapoistumisasioissa. Lähinnä isän ja isänpuolisen isoisän poissa ollessa äiti voi saada lastensa laillisen huoltajuuden.¹⁵³

3.4. Avioliiton ulkopuoliset suhteet

Iranin yhteiskunta on vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen käynyt läpi huomattavia rakenteellisia, demografisia, sosiaalisia ja kulttuurillisia muutoksia.¹⁵⁴ Kulttuurinen ilmapiiri on muuttunut paljon etenkin viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana: patriarkaaliset arvot ovat heikkenemässä, ja iranilainen yhteiskunta on muuttunut lapsikeskeisemmäksi varsinkin liberaalimmissa ja koulutetuissa kaupunkilaisperheissä.¹⁵⁵ Liberaalit arvot ylipäänsä ovat nousussa Iranissa: Moaddelin tutkimuksen kattavien mielipidetiedustelujen mukaan lähes puolet vastaajista (49 %) piti rakkautta avioliitossa vanhempien hyväksyntää (41 %) tärkeämpänä.¹⁵⁶

Islamilaista vallankumousta on seurannut sukupolvien välinen kuilu, joka on muuttanut miesten ja naisten välisiä suhteita. Iranin 78 miljoonan väestöstä 70 prosenttia on alle 30-vuotiaita, ja suurimmat ikäluokat ovat syntyneet 1980-luvun suuren väestönkasvun vuosina vallankumouk-

¹⁴⁶ Deutsche Welle 28.2.2015

¹⁴⁷ Deutsche Welle 17.12.2010

¹⁴⁸ Deutsche Welle 10.3.2013

¹⁴⁹ Deutsche Welle 28.2.2015

¹⁵⁰ Afary 2011 s.41–42

¹⁵¹ Iranin siviililaki 1928 §1169

¹⁵² UNCRC 3/2015 s.27

¹⁵³ UNCRC 3/2015 s.27; Mohammadi 23.8.2014

¹⁵⁴ Kian-Thiébaud 2007

¹⁵⁵ Kian-Thiébaud 2007; Friedl 2009

¹⁵⁶ Moaddel 2009

sen jälkeen. Liberaalin kaupunkilaisnuorison keskuudessa tapahtunutta asennemuutosta on kutsuttu seksuaaliseksi vallankumoukseksi (*enqelab-e jensi*).¹⁵⁷ Parlamentin tutkimuskeskuksen selvityksen mukaan avioliiton ulkopuoliset suhteet ovat yleistyneet huomattavasti Iranissa.¹⁵⁸ Nuorison seurustelu ja treffeillä käyminen on yleistynyt, mutta se tapahtuu edelleen suurelta osin salassa vanhemmilta.¹⁵⁹

Avioliiton ulkopuoliset sukupuoli-suhteet ovat silti rikos Iranissa. Aviorikoksesta seuraa islamilaisen sharia-lain ja Iranin rikoslain mukaan kuolemantuomio, vaikka käytännössä ne ovatkin harvinaisia.¹⁶⁰ Esiaviollisista sukupuoli-suhteista seuraa enintään 100 raipaniskua ja kymmenestä päivästä kahteen kuukauteen vankeutta.¹⁶¹ Raipparangaistusten yleisyydestä ei ole tarkkaa tietoa, sillä niitä ei tilastoida virallisesti eivätkä uhrin välttämättä puhu niistä julkisesti niiden aiheuttaman stigman takia. Niitä kuitenkin langetetaan prostituutiosta ja muista avioliiton ulkopuolisista sukupuoli-suhteista.¹⁶² YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen tarkkailijan vieraillessa Evinin vankilassa vuonna 2005 kaksisataa naista oli istumassa tuomiota moraalirikoksista.¹⁶³

Nykyään avioliittoa lykätään, koska se on kallis ja kummallekin osapuolelle riskialtis ratkaisu. Pariskuntien avioliittoa edeltävä yhdessä asuminen on sen sijaan lisääntynyt Iranissa, vaikka se ei olekaan sosiaalisesti hyväksyttävää. Iranissa naimattomien parien yhdessä elämistä kutsutaan ”valkoiseksi avioliitoksi” (*ezdevaj-e sefid*).¹⁶⁴ Koska avioliiton ulkopuolinen yhdessä asuminen on viranomaisten silmissä laitonta, voi tämä aiheuttaa ongelmatilanteita esimerkiksi tilanteissa, joissa naista pahoinpidellään tai hyväksikäytetään suhteessa, koska viranomaisten apuun ei voi turvautua lainkaan.¹⁶⁵ Myös yksin elävät naiset joutuvat herkästi seksuaalisen ahdistelun kohteeksi, sillä heidän oletetaan olevan moraaliltaan löyhiä.¹⁶⁶ Selvä enemmistö naimattomista miehistä ja naisista asuukin Iranissa vanhempiensa luona.¹⁶⁷

Sukupolvien välinen kuilu asenteissa ja elämänkatsomuksessa on tuonut mukanaan lieveilmiöitä: avioerot ovat lisääntyneet huomattavasti, seurustelu lisääntynyt, avioliittoikä on noussut sekä huumeriippuvuus ja työttömyys nousseet valtaviksi yhteiskunnallisiksi ongelmiksi. Teinien kotoa karkaamiset ja itsensä elättäminen prostituutiolla ovat yleistyneet keinoina paeta tiukkoja rajoituksia asettavaa perhe-elämää. Saatavilla olevan tutkimustiedon perusteella seksityöläisten keski-ikä on laskenut viime vuosina alle kahteenkymmeneen ja Iranin suurimmissa kaupungeissa arvioidaan olevan noin 300.000 – 600.000 naista seksityössä.¹⁶⁸ Sukupuolentutkija Sholeh Shahrokhi on vuonna 2008 tekemässään kenttätutkimuksessa haastatellut useita kotoa karanneita tyttöjä Teheranissa. Tytöt olivat lähteneet vanhempiensa luota syiden, kuten perheväkivallan, köyhyyden ja syrjäytymisen takia. Isät olivat myös saattaneet karkottaa tytöt kotoa saatuaan tietää esimerkiksi näiden neitsyyden menettämisestä. Monet haastatelluista elättivät itsensä prostituutiolla.¹⁶⁹

Ehkäisyn käyttö on Iranissa melko yleistä ja helppoa. Abortti on Iranissa kuitenkin sallittu ainoastaan olosuhteissa, joissa raskaus uhkaa äidin henkeä tai sikiön ollessa elinkelvoton. Lupaa aborttiin haetaan Iranin valtiolliselta lääketieteelliseltä järjestöltä. Laittomat abortit ovat kuitenkin

¹⁵⁷ Mahdavi 2009

¹⁵⁸ Iranin parlamentin tutkimuskeskus 7/2014

¹⁵⁹ Guardian 21.5.2015

¹⁶⁰ Iranin rikoslaki 2013 §225

¹⁶¹ Iranin rikoslaki 2013 §225, 637–638

¹⁶² UNCRC 3/2015 s.26

¹⁶³ UNCHR 27.1.2006 s.12

¹⁶⁴ BBC 10.12.2014

¹⁶⁵ Deutsche Welle 13.3.2015; Deutsche Welle 1.12.2014

¹⁶⁶ Radio Zamaneh 25.11.2013

¹⁶⁷ Guardian 14.3.2014

¹⁶⁸ Guardian 10.10.2014

¹⁶⁹ Shahrokhi 2008

yleisiä, ja Iranin sosiaaliviranomaisten arvioiden mukaan vuodessa tehdään yli 120.000 laitonta aborttia. Vuonna 2013 – 2014 tehtiin 6000 virallista aborttia, joista 1684 Teheranissa (kaksi kertaa enemmän kuin kolme vuotta aikaisemmin). Kyseisenä vuonna 1818 ihmistä haki aborttilupaa Teheranin maakunnassa.¹⁷⁰ Avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten oikeudellinen asema on heikko.¹⁷¹

4. KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA

Iranissa esiintyy sekä naisiin että miehiin kohdistuvaa kunniaväkivaltaa. Kunniamurha on aviomiehen, isän, veljen tai muun sukulaisen tekemä tai järjestämä murha rangaistuksena perheenjäsenelle, jonka nähdään aiheuttaneen toiminnallaan maineenmenetyksen perheelle. Tällaista toimintaa voivat olla esimerkiksi avioliiton ulkopuoliset suhteet, järjestetystä avioliitosta kieltäytyminen, oman aviopuolison valinta ilman perheen hyväksyntää, raiskauksen uhriksi joutuminen, homoseksuaaliset teot tai liian vapaamielinen käytös ja pukeutuminen. Äärimmäisissä tapauksissa pelkkä epäilyskin kyseisestä toiminnasta riittää. Naiset ja tytöt ovat kulttuurillisista syistä kunniamurhien pääasiallisia uhreja. Kunniamurhia tapahtuu kaikkialla maailmassa, mutta yleisimpiä ne ovat Lähi-idässä ja Etelä-Aasiassa.¹⁷²

Useimmiten kunniamurhat kohdistuvat naisiin ja tekijänä on oma miespuolinen perheenjäsen.¹⁷³ Kaikkein vakavimmin suhtaudutaan naimisissa olevan naisen aviorikokseen.¹⁷⁴ Monesti kunniamurhat perustuvat vahvistamattomiin epäilyksiin ja huhuihin, joita konservatiivisimmissa yhteisöissä voi aiheuttaa hyvinkin vähäinen toiminta, kuten esimerkiksi puhuminen julkisella paikalla tuntemattoman miehen kanssa.¹⁷⁵ Aiheesta ei ole olemassa kattavia tilastoja, mutta rikospoliisi tiedottaa satunnaisesti tapauksista ja poliisin tietoon tulleiden kunniamurhien määrästä. Vuonna 2008 aihe sai paljon huomiota mediassa, kun poliisin tietoon tuli seitsemän kuukauden aikana 50 kunniamurhaa.¹⁷⁶ Maaliskuusta 2011 maaliskuuhun 2012 Iranissa tehtiin poliisin tilastojen mukaan 340 kunniamurhaa, joiden uhrit olivat naisia. Suurin osa murhista tehtiin Kurdistanissa ja Khuzestanissa.¹⁷⁷ Khuzestanissa jopa 40 prosenttia kaikista murhista arvioidaan olevan kunniaan liittyviä tapauksia.¹⁷⁸

Poliisin tietojen mukaan vuodessa tapahtuu 2500 murhaa.¹⁷⁹ Murhatuista miehiä on noin kaksi kolmasosaa.¹⁸⁰ 15 – 18 prosenttia poliisin tietoon tulleista murhista on ollut kunniaan liittyviä tapauksia.¹⁸¹ Lisäksi noin kolmasosa kaikista murhista on ollut perheenjäsenen tai sukulaisen tekemiä.¹⁸² Näistä noin viidesosa on puolison murhia, joissa tyypillisimmin aviomies surmaa vaimonsa.¹⁸³ Jopa 62 prosentissa naisten murhia tekijä on perheenjäsen tai sukulainen, mikä viittaa vahvasti kunniamurhaan. Joukkoon mahtuu erilaisia perheitä eri yhteiskuntaluokista ja koulutustasoilta.¹⁸⁴

¹⁷⁰ Justice for Iran 1/2014 s.11; Radio Zamaneh 5.6.2014

¹⁷¹ UNCRC 3/2015 s.13

¹⁷² Nayyeri/IHRDC 3/2013 s.12

¹⁷³ Landinfo 22.5.2009

¹⁷⁴ Bakhtiarnejad 2010 s.35

¹⁷⁵ Bakhtiarnejad 2010 s.53

¹⁷⁶ IHRDC 2013 s.12; Bakhtiarnejad 2010 s.16; Etemaad 29.11.2008

¹⁷⁷ Deutsche Welle 25.3.2013

¹⁷⁸ Bakhtiarnejad 2010 s.16

¹⁷⁹ Radio Zamaneh 29.9.2013

¹⁸⁰ Afkar News 6.5.2014

¹⁸¹ ISNA 2.7.2012; Afkar News 6.5.2014

¹⁸² ISNA 2.7.2012; Afkar News 6.5.2014

¹⁸³ ISNA 2.7.2012; Afkar News 6.5.2014

¹⁸⁴ Deutsche Welle 29.6.2011

Perheenjäsenen tapoissa kunniamurhat ovat taloudellisten seikkojen ja huumeriippuvuuden aiheuttamien ongelmien ohella yleisimpiä syitä teoille. Päivittäin tapahtuu yksi tällainen murha, jonka uhrit ovat enimmäkseen naisia. Tyypillisimmin aviomies tappaa vaimonsa hetkellisen rai-vonpuuskan seurauksena. Niissä tapauksissa, joissa vaimo on tappanut miehensä, teko on yleensä ollut pitkään harkittu ja toteutettu kolmannen osapuolen avustuksella. Miehillä yleinen syy vaimon tapolle on aviorikoksesta epäily, naisilla taas tulokseton avioeron hakeminen.¹⁸⁵

Miehiin kohdistuvan kunniaväkivallan yleisyyttä on vaikea arvioida, koska sitä ei tilastoida mitenkään. Kunniaväkivalta mielletään ensisijaisesti naisiin oman perheenjäsenen tai sukulaisen taholta kohdistuvaksi rikollisuudeksi, jolloin uhriksi joutuvat perheen ulkopuoliset henkilöt ja miehet jäävät määritelmän ja näin tilastoinnin ulkopuolelle.¹⁸⁶

4.1. Kunniakäsitys iranilaisessa kulttuurissa

Iranissa vallitsee kirjoittamaton kunnian ja häpeän laki, joka heijastuu paitsi sukupuolten välisiin suhteisiin myös laaja-alaisemmin yhteiskunnallisiin arvoihin ja ihanteisiin. Tuore esimerkki miehiseen kunniaan liittyvän sukupuoliterminologian syvälle juurtuneisuudesta ja laajentamisesta itse aiheen ulkopuolelle, on ollut iranilaisten poliitikkojen retoriikka ydinvoimaneuvotteluissa, joissa ydinohjelmaa on kuvattu feminiinisin termein ja Iranin käymiä neuvotteluita maskuliinisena pyrkimyksenä suojella tämän kunniaa.¹⁸⁷

Ajattelun keskiössä ovat persiankieliset termit *gheirat* ja *namus*. Kummallekaan sanalle ei löydy suoraa käännettävissä olevaa vastinetta, mutta *gheirat* on suurin piirtein tulkittavissa 'seksuaaliseksi mustasukkaisuudeksi' (*sexual jealousy*) tai 'miehiseksi moraaliseksi rohkeudeksi' (*manly moral courage*). *Namus* taas viittaa perheen naisväkeen miehen suojelevollisuuden alaisena kunnian symbolina.¹⁸⁸ Miehelle lankeava velvollisuus on suojella omia naisiaan ulkopuolisilta miehiltä, ja tehtävässä epäonnistumisesta seuraa erittäin nöyryyttäväksi koettu maineen menetyks (*nang*) yhteisön silmissä. Kunnia-ajatteluun perustuen miehet ovat epäluuloisia perheensä naisia kohtaan ja käyttävät valtaa näiden moraalin suojelemisen verukkeella.¹⁸⁹ Miehen jopa aggressiivinenkin suojeleminen ja mustasukkaisuus nähdään perinteisessä yhteisössä positiivisena piirteinä. Miesten omistushalua suojelevan kulttuurin vastapainona naisten kohdalla vallitsee vaatimattomuuden kulttuuri (*farhang-e 'effat*), joka säätelee naisille hyväksyttävänä pidettyä käytöstä.¹⁹⁰ Perheet kokevat häpeällisenä kunnianloukkauksena, jos nainen kieltäytyy häntä varten järjestetystä avioliitosta tai hakee avioeroa hänelle valitusta miehestä.¹⁹¹

Laajin Iranissa tehty kunniamurhia käsittelevä tutkimus on antropologi Parvin Bakhtiarnejadin vuosina 2009 – 2010 tekemä kenttätö yhteisöissä, joissa on tapahtunut tyttöjen ja naisten tappamisia. Teos ei saanut julkaisulupaa Iranissa, mutta se jaettiin internetissä elektronisena kirjana.¹⁹² Itse perheet, joissa kunniamurhia oli tehty, olivat haluttomia puhumaan aiheesta, mutta lähipiiri suhtautui tiedonkeruuseen avoimemmin. Keskusteluissa nuoret naiset tyypillisesti suhtautuivat kriittisesti murhiin, kun taas keski-ikäiset ja tätä vanhemmat naiset puolustivat perinnettä ja syyttivät tapahtuneesta uhria.¹⁹³

¹⁸⁵ Radio Zamaneh 12.10.2014

¹⁸⁶ Esim. IHRDC (2013) ja UK Home Office (2013) määrittelevät kunniamurhat nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan alle

¹⁸⁷ Guardian 9.6.2015

¹⁸⁸ Tizro 2012 s.151; Guardian 9.6.2015

¹⁸⁹ Tizro 2012 s.151

¹⁹⁰ Tizro 2012 s.153–154

¹⁹¹ Deutsche Welle 24.11.2010

¹⁹² Bakhtiarnejad 2010

¹⁹³ Deutsche Welle 24.11.2010

4.2. Alueelliset erot

Kunniamurhat ovat vakiintunut ilmiö monissa Iranin rajamaakunnissa, kun taas kaupungeissa ne ovat harvinaisempia.¹⁹⁴ Bakhtiarnejadin tutkimuksen perusteella kunniamurhat ovat yleisimpiä paimentolaisten ja vähän kouluja käyneiden keskuudessa. Uhreiksi joutuu enimmäkseen naimisissa olevia naisia, joita epäillään aviorikoksesta, mutta myös nuoria tyttöjä, joita epäillään suhteista poikien kanssa.¹⁹⁵

Kunniamurhat ovat yleisimpiä Iranin rajaseuduilla etnisten vähemmistöjen keskuudessa (kurdit, lorit, arabit, balutshit ja turkinkieliset ryhmät), jotka ovat sosiaalisilta käytännöiltään persialaista valtaväestöä konservatiivisempia. Kunniamurhia tapahtuu etenkin alueilla, joilla valtion infrastruktuuri on vähäistä ja heimoperinteet vahvoja.¹⁹⁶ Kunniamurhan todennäköisyyttä vähentää koulutus, kaupunkilaisuus sekä pääsy yhteiskunnan palveluiden piiriin.¹⁹⁷

Eniten kunniamurhia tapahtuu Kurdistanissa, Khuzestanissa, Azerbaidžanissa, Ilamissa, Kermanshahissa, Sistan-Baluchestanissa, Lorestanissa, Hamadanissa, Farsissa ja Khorasanissa.¹⁹⁸ Näiden lisäksi kunniamurhat ovat yleisiä Ardabilissa ja Bushehrissa.¹⁹⁹ ISNA:n uutisen mukaan Kermanin maakunnan eteläosassa tapahtuvista murhista huomattava osa on kunniaan liittyviä tapauksia.²⁰⁰ *Anjoman-e Zanan-e Marivan* -naisasiajärjestön kenttätutkimuksen mukaan Marivanissa tapahtuu kunniamurhia joka kuukausi. Suurin osa niistä tehdään kaupunkia ympäröivissä kylissä.²⁰¹ Länsi-Azerbaidžanissa kunniamurhia kerrotaan tapahtuvan etenkin kurdien asuttamassa pohjoisosassa, Hamadanissa taas etenkin kurdien, lorien ja azerien asuttamilla alueilla.²⁰² Samansuuntaisia tuloksia on saatu Kurdistanissa, Kermanshahissa ja Lorestanissa.²⁰³

Kunniamurhista on tehty myös sosiologinen tutkimus Khuzestanin maakunnan arabiväestön parissa. Tutkimuksessa haastateltiin 45 kunniamurhan tunnusmerkit täyttävästä teosta vankeuteen tuomittua miestä, joista suurin osa piti tekoaan oikeutettuna. Useimmat vangit olivat nuoria miehiä, jotka olivat tappaneet siskonsa tai vaimonsa kunnianmenetyksen aiheuttaman äkillisen raivonpuuskan seurauksena.²⁰⁴ Khuzestanin pääkaupungissa Ahvazissa tilastoitiin 2009–2010 vuodessa 15 kunniamurhaa, mikä oli 25 % kaikista murhista ja yli puolet naisten murhista. Vuonna 2005 Ahvazin murhista 35 prosenttia oli kunniamurhia, kun taas koko Khuzestanin maakunnan murhista jopa lähes puolet oli kunniaan liittyviä. Yleisimmät syyt Khuzestanin kunniamurhien taustalla ovat alueen perinteeseen kuuluvat pakotetut serkusavioliitot ja heimoyhteisössä vallitseva epäluuloisuus naisia kohtaan. Kunniamurhien taustalla oli myös syitä kuten pakkoavioliiton vastustaminen, raiskauksen uhriksi joutuminen, avioero ja avioliiton ulkopuolinen suhde.²⁰⁵

Kaikkein konservatiivisimmissa yhteisöissä hyvin pienikin tapahtuma voi johtaa kunniamurhaan. Esimerkiksi Bushehrissa eräässä kunniamurhatapauksessa veli tappoi siskonsa vain koska

¹⁹⁴ Deutsche Welle 24.11.2010

¹⁹⁵ Bakhtiarnejad 2010 s.37–38

¹⁹⁶ Landinfo 2009 s.7; Bakhtiarnejad 2010 s.17

¹⁹⁷ Bakhtiarnejad 2010 s.84

¹⁹⁸ Radio Zamaneh 29.5.2014

¹⁹⁹ Bakhtiarnejad 2010 s.15–16; IHRDC/Nayyeri 3/2013 s.12–13; Tabnak 30.7.2013

²⁰⁰ ISNA 28.7.2013

²⁰¹ Radio Zamaneh 29.9.2013

²⁰² Bakhtiarnejad 2010 s.41

²⁰³ Bakhtiarnejad 2010 s.38–40

²⁰⁴ Rezaie et al 2012 s.195–196, 199–200

²⁰⁵ The Feminist School. Päivämätön.; Etemaad 29.11.2008

naapurin poika oli kadulla yrittänyt jutella tälle.²⁰⁶ Bushehrissa poliisin tietojen mukaan hyvin suuri osa murhista liittyy kunniaan, mutta pienessä maakunnassa on lukumäärällisesti vain vähän tapauksia ylipäättään. Useissa niistä tyttö on tullut tapetuksi kerrottuaan vanhemmilleen potentiaalisesta kosijasta, sillä perinteisessä yhteisössä pelkkä vieraalle miehelle puhuminen nähdään riittävänä oikeutuksena tapolle.²⁰⁷ Poliisin tietoon on tullut myös esimerkiksi tapaus, jossa tyttö on tehnyt itsemurhan kosinnasta kertomisesta seuranneen pahoinpitelyn veljensä taholta takia.²⁰⁸

4.3. Kunniaväkivalta lainsäädännössä

Islamilaisessa laissa yksityishenkilöillä on *qesas*-periaatteen mukainen oikeus vaatia kostorangaistusta murhasta tai tahallisesta fyysisten vammojen aiheuttamisesta. Periaate luo herkästi rankaisemattomuuden kulttuurin tilanteissa, joissa rikoksenteijä ja uhri ovat samasta perheestä tai suvusta. Kunniamurha- ja perheväkivaltatapauksissa on hyvin epätodennäköistä, että perheen pää lähtisi vaatimaan rangaistusta. Niinpä tekijä voi selvitä hyvinkin vähäisellä vankeustuomiolla tai välttää siltä kokonaan perheen pään anteeksiannolla. *Qesas*-periaate ei päde lainkaan, jos isä tai isoisä tappaa oman lapsensa tai lapsenlapsensa.²⁰⁹ Näissä tapauksissa isä saa tuomarin harkinnasta riippuen kolmesta kymmeneen vuotta vankeutta.²¹⁰ On kuitenkin uutisoitu myös tapauksia, joissa isät ovat selvinneet vain kuuden kuukauden vankeudella tapettuun tyttärensä avioliittoaikeiden takia.²¹¹

Iranin rikoslain pykälät 299 ja 630 suojelevat kunniamurhan tekijöitä. Pykälän 299 mukaan isään tai isänpuoliseen isoisään, joka tappaa lapsensa, ei sovelleta normaalia murhasta seuraavaa *qesas*-rangaistusta, joka voi olla jopa teloitustuomio. Pykälä 630 taas antaa aviomiehelle mahdollisuuden tappaa aviorikoksen tehnyt vaimonsa ja tämän kumppani, jos hän saa heidät kiinni itse teossa.²¹² Vaikka miehellä on lain mukaan oikeus tappaa aviorikoksesta itse teossa kiinni jäänyt vaimo ja tämän kumppani, käytännön tapaukset, jolloin lakia olisi sovellettu, ovat harvinaisia. Sharia-lain mukaan tilanne edellyttäisi neljää todistajaa, mikä on käytännössä lähes mahdotonta saavuttaa.²¹³ Eräässä median raportoimassa esimerkkitapauksessa vaimonsa kanssa itse teossa kiinni saaneen miehen tappanut aviomies sai alun perin *qesas*-käytännön mukaisen kuolemantuomion, koska ei kyennyt todistamaan aviorikoksen tapahtuneen. Valitusvaiheessa *qesas*-tuomio kuitenkin kumoutui. Vaimo sai rangaistukseksi 99 raipaniskua, mutta välttyi kuolemantuomiolta, koska aviorikosta ei pystytty todistamaan islamilaisen lain edellyttämän neljän todistajan avulla.²¹⁴

Lainsäädäntöä olennaisempi tekijä kunniamurhien taustalla on kuitenkin siihen kannustava kulttuuri. Khuzestanissa on havaittu, että kun viranomaiset pyrkivät kitkemään perinnettä antamalla pitkiä tuomioita tekijöille, tätä vastaan kehittyi nopeasti uusi strategia rangaistusten kiertämiseksi. Perheet palkkasivat ulkopuolisia tekijöitä ajamaan autolla kunnian takia murhattavien tyttöjen yli, jolloin he selvisivät teosta vähäisillä sakoilla. Khuzestanilaisilla heimoilla on jopa yhteisiä rahavaroja verirahojen maksua varten.²¹⁵ Bakhtiarnejadin haastattelujen perusteella etenkin Khuzestanissa kunniamurhien tekijät olivat hyvin perillä lainsäädännöstä ja heille mahdollisesti koituvista seurauksista. Syylliset istuvat enimmäistapauksessa kymmenen vuotta tai mahdolli-

²⁰⁶ Tabnak 30.7.2013

²⁰⁷ Tabnak 30.7.2013

²⁰⁸ Tabnak 30.7.2013

²⁰⁹ UNCRC 3/2015 s.12–13; IHRDC/Nayyeri 3/2013 s.9–10

²¹⁰ IHRDC/Nayyeri 3/2013 s.10

²¹¹ Amnesty International 3/2015 s. 5–7; Tabnak 16.9.2013; UNCRC 3/2015 s.13

²¹² Iranin rikoslaki 2013 §630; IHRDC 2013 s.13-14; Bakhtiarnejad 2010 s.51

²¹³ Afary 2011 s.41

²¹⁴ Deutsche Welle 29.6.2011

²¹⁵ Tizro 2012 s.224

sesti vain vuoden pari, minkä jälkeen vapautuvat vankilasta sankareina. Yhteisö antaa voimasta tukea tekijöille ja naapurit voivat esimerkiksi yhteisvoimin yrittää estää poliisia pidättämistä syyllisiä.²¹⁶

Naisia saatetaan myös painostaa tekemään itsemurhia, jolloin kukaan ei saa rangaistusta tämän kuolemasta. YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen tarkkailijan mukaan jopa yli puolet tarkkailijan tietoon tulleista naisten kunniamurhista oli lavastettu polttoitsemurhiksi.²¹⁷ *Ebtakar*-lehden mukaan naisten itsemurhia tapahtuu erityisen paljon tietyillä alueilla, joissa pakkoa-violiitot ja naisten vapauksien rajoittaminen on yleistä. Esimerkiksi Ilamissa on raportoitu viime vuosikymmenen aikana suuri määrä naisten polttoitsemurhia²¹⁸, joista monet johtuvat YK:n naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisen tarkkailijan mukaan turvakotien ja laillisen suojan puutteesta väkivallan uhreiksi joutuville naisille, avioeron saamisen vaikeudesta, isää suosivista huoltajuuksista sekä laajalle levinneestä sukupuoleen perustuvasta syrjinnästä yhteiskunnassa.²¹⁹

Naisten kuolemantapauksissa yksityiskohdat jäävät usein hämäräksi, sillä varsinkin jos kyseessä on raiskaus- tai muita kunnianmenetysepäilyjä perheet mieluummin vaikenevat asiasta maineen menetyksen tuottaman häpeän pelossa. Kuolemien tutkimista vaikeuttaa toisaalta myös itsemurhan ei-hyväksyttävyys islamin uskonnossa, minkä takia perheet saattavat häpeän takia ilmoittaa itsemurhan poliisille tappona.²²⁰ Polttoitsemurhan tehneiden naisten perheet harvemmin puhuvat aiheesta, ja hautakiveen saatetaan kirjoittaa kuolinsyyksi esimerkiksi 'sydänkohtaus' häpeän lievittämiseksi.²²¹

5. LAINSÄÄDÄNTÖ JA VIRANOMAISET

Iranin perustuslaki takaa kaikille kansalaisille pääsyn oikeuteen sekä mahdollisuuden saada oikeusapua ja neuvontaa.²²² Kulttuuriset tekijät muodostavat kuitenkin usein esteen naisten mahdollisuuksille hakea ja saada oikeutta. Koska Iranin lainsäädäntö perustuu naisia syrjiville islamilaisille kriteereille, miehet hallitsevat oikeusjärjestelmää. Kun aiheita on tutkittu, naiset ovat suhtautuneet negatiivisesti oikeusjärjestelmään ja mahdollisuuksiinsa saada oikeutta sen kautta.²²³ Perheväkivalta-asioiden vieminen oikeuteen nähdään häpeällisenä, minkä takia tapaukset vain harvoin päättyvät siihen pisteeseen.²²⁴ Muodollinen oikeusjärjestelmä ei siis ole riittävä keino yksilön oikeuksien turvaamiseen, kun taustalla vaikuttavat tapakulttuuri ja sosiokulttuuriset normit.²²⁵

Naisten yleinen sosiolegaalinen asema on Iranissa hyvinkin tutkittu aihe²²⁶, mutta tarkkaa kvalitatiivista tai kvantitatiivista tietoa oikeuslaitoksen sukupuoleen perustuvasta asenteellisuudesta ei ole saatavilla. Esimerkiksi kulttuurillisia tekijöitä, jotka rajoittavat naisten oikeuden piiriin pääsyä ei tunneta tarpeeksi. Myöskään naisten käytännön mahdollisuuksista saada oikeutta perheväkivaltatapauksissa ei ole virallista tutkimustietoa.²²⁷ Maranlou on kuitenkin naisten pääsyä oikeusjärjestelmään käsittelevässä teoksessaan tunnistanut tiettyjä sukupuoleen perustuvia

²¹⁶ Deutsche Welle 24.11.2010

²¹⁷ UNCHR 27.1.2006 s.11

²¹⁸ Deutsche Welle 14.3.2014

²¹⁹ UNCHR 27.1.2006 s.11

²²⁰ Radio Zamanah 7.5.2015

²²¹ Deutsche Welle 5.5.2014

²²² Iranin perustuslaki 1979 §34–35

²²³ Maranlou 2015 s.219–221

²²⁴ Tizro 2012 s.90

²²⁵ Maranlou 2015 s.141

²²⁶ Esim. Mir-Hosseini 1993, 2001; Nayyeri/IHRDC 3/2013; Maranlou 2015

²²⁷ Maranlou 2015 s.51

esteitä oikeuden saamiselle, kuten esimerkiksi kulttuuriset tekijät, lakitiedon puute, oikeusjärjestelmän asenteellisuus naisia kohtaan, taloudellisen riippumattomuuden puute, syrjintä lainsäädännössä ja sosiaalisen ulkopuolisuuden pelko.²²⁸

Naisten kynnys turvautua oikeusjärjestelmään voi olla hyvinkin korkea, sillä siihen liittyy helposti sosiaalinen stigmatisoituminen. Perinteinen kulttuuri pitää avioeroa ja avio-ongelmista puhumista häpeällisenä, minkä vuoksi lähipiiri voi usein painostaa perheväkivallasta kärsivää naista pitämään asian omana tietonaan niin pitkälle kuin mahdollista. Eräässä esimerkkitapauksessa seksuaalisesta väkivallasta ja lapsensa pahoinpitelystä oikeussyytteen nostanut nainen luopui syyteistä oman perheensä maineen menetyksen pelosta johtuvasta painostuksesta.²²⁹

Iranin oikeusjärjestelmää on kuvattu kroonisen epäpäteväksi tunnistamaan naisia, jotka ovat hengenvaarassa joutuessaan palaamaan väkivaltaisen aviomiehen luo.²³⁰ Iran on lisäksi sosiaalisin suhteisiin perustuva yhteiskunta: oikeuslaitos on korruptoitunut ja paljon riippuu henkilökohtaisista suhteista. Oikeusjärjestelmässä työskentelevä tuttu voi edistää tai estää juttujen etenemistä.²³¹ Muita yleisiä esteitä oikeuden toiminnassa Iranissa ovat oikeudenkäyntikustannukset, pitkät käsittelyajat, riittämätön tuomarien ja pätevän henkilökunnan määrä ja rajalliset mahdollisuudet saada laillista apua sekä kuluja korvattua.²³²

Naiset pystyvät kouluttautumaan tuomareiksi Iranissa, mutta he voivat nykyllä lainsäädännön mukaan toimia oikeusistuimissa ainoastaan avustavissa tehtävissä. Vaikka naiset eivät voi toimia oikeudessa vastuussa olevina tuomareina, heillä on kuitenkin oikeus toimia esimerkiksi perheasioissa avustavina tuomareina.²³³ Perhelakiin erikoistuvista asianajajista monet ovat naisia.²³⁴

Perustuslaki edellyttää valtiota turvaamaan naisten oikeudet perustamalla päteviä oikeusistuimia perheen suojelemiseksi ja säilyttämiseksi.²³⁵ Iranin oikeusjärjestelmässä perheoikeudet ovat siviilituomioistuimien haaroja, joiden toimivaltaan kuuluvat perhekiistat, kuten avioliitto- ja avioeroasiat. Perheväkivaltatapaukset käsitellään rikostuomioistuimissa.²³⁶

5.1. Perhelainsäädäntö

Iranissa on jossakin määrin pyritty kodifioimaan islamilaiseen perinteeseen nojaavaa perhelainsäädäntöä. Perhelainsäädännön tunnustettuihin lähteisiin kuuluu Koraani, perimätieto, klassinen lakioppi, vuoden 1928 siviililaki ja vuoden 1979 perustuslaki. Vuoden 1928 siviililaki on Iranin ensimmäinen kodifioitu perhelaki ja se on edelleen voimassa tietyin muutoksin.²³⁷ Iranissa vallitsee konsensus siitä, että perhelakia tulisi uudistaa, mutta muutosten suunta ja perhelain lähteet aiheuttavat kiistaa. Aihetta laajasti tutkineen Marianne Bøen mukaan Iranissa vallitsee kolme eri näkemystä perhelain hyväksyttävien lähteiden suhteen: rejktionistit suosivat sekulaareja lakilähteitä, revisionistit islamilaisen ja sekulaarin lainsäädännön yhdistelmää ja lojalistit taas suosivat islamilaisen lain perinteisiä lähteitä.²³⁸ Osanloo on omassa tutkimuksessaan kuvannut Iranin perheoikeusjärjestelmää shariaa ja siviilioikeutta yhdisteleväksi ”hybridiksi”.²³⁹

²²⁸ Maranlou 2015 luku 4

²²⁹ Maranlou 2015 s.139–141

²³⁰ Tizro 2012 s.96

²³¹ Tizro 2012 s.93

²³² Maranlou 2015 s.121

²³³ Bøe 2015 s.63-64; UNCHR 27.1.2006 s.7; Tizro 2012 s.92

²³⁴ Osanloo 5/2006

²³⁵ Iranin perustuslaki 1979 §21

²³⁶ Tizro 2012 s.92

²³⁷ Bøe 2015 s.81; Siviililakiin tehtiin muutoksia vuosina 1931 ja 1982

²³⁸ Bøe 2015 s.92

²³⁹ Osanloo 5/2006

1960- ja 1970-luvut olivat Iranin naisasialiikkeelle erityisen menestyksestä aikaa: naiset saivat lukuisia perusoikeuksia, kuten esimerkiksi oikeuden äänestää vaaleissa. Maassa säädettiin 1960-luvulla myös uskonnollisten ja konservatiivisten tahojen voimakkaasti vastustama perhesuojelulaki. Vuoden 1967 perhesuojelulakia (*Qanun-e Hemayat az Khanevade, Family Protection Act*, jota muokattiin selvästi 1975) on pidetty suurena edistysaskeleena naisten tasa-arvon kannalta, sillä se antoi iranilaisille naisille oikeuden avioeroon, miehen toisen vaimon ottamisen estämiseen sekä mahdollisuuden huoltajuuteen avioeron jälkeen sekä nosti tyttöjen alhaisimman avioitumisiän siviililain 13 vuodesta 15 vuoteen. 1975 uudistus nosti vielä avioliittoian naisilla 18 ja miehillä 20 vuoteen. Laki kuitenkin kumottiin heti vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen.²⁴⁰ Yksi Khomeinin ensimmäisiä tekoja valtaannousun jälkeen oli vuoden 1967 perhesuojelulain kumoaminen 26.2.1979. Khomeini piti lakia islamin ja sharian vastaisena. Lain kumoaminen palautti vuoden 1928 siviililain voimassa olevaksi laiksi perheasioissa.²⁴¹

Vuoden 1967/1975 perhesuojelulaki perusti lisäksi omat perheoikeustuomioistuimet, jotka erikoistuvivat hoitamaan avioeroasioita. Vuoden 1979 vallankumouksen jälkeen erilliset perhetuomioistuimet kuitenkin lakkautettiin ja korvattiin siviilituomioistuimilla (*dadgah-e madani-ye khas, special civil courts*), jotka käytännössä toimivat täysin samoin kuin perhesuojeluoikeudet, vain eri nimellä. Vuoden 1994 lakiuudistuksen myötä ne muuttuivat yleisiksi tuomioistuimiksi, jotka käsittelivät kaikenlaisia oikeustapauksia.²⁴²

Vaikka perhesuojelulaki kumottiin, sen henki jäi elämään yhteiskunnassa. Osa vuoden 1967 perhesuojelulain käytännöistä säilytettiin vallankumouksen jälkeisessä, vuoden 1982 siviililain päivityksessä. Näihin käytäntöihin kuului joitakin naisten asemaa parantaneita uudistuksia, kuten rajoituksia moniavioisuuteen.²⁴³ Vuoden 1967 perhesuojelulaki asetti seuraavat ehdot moniavioiselle liitolle: ensimmäisen vaimon suostumus sekä oikeuden vahvistus miehen taloudellisesta ja psykologisesta kyvystä vaimojen ylläpitoon. Moniavioisen liiton solmimisesta ilman oikeuden lupaa seurasi enintään kaksi vuotta vankeutta.²⁴⁴

Vuonna 2007 presidentti Ahmadinejadin hallitus esitti uudistettua versiota perhesuojelulaista (*layehe-ye hemayat az khanevade, family protection bill*) eduskunnalle, ja eduskunta hyväksyi esityksen vuonna 2008. Laki herätti voimakasta vastustusta naisasia-aktivistien taholta, sillä se heikensi naisten oikeuksia avioerossa ja miesten mahdollisuudessa moniavioisuuteen. Naisten oikeuksia ajavien ryhmien tehokkaan kansalaisaktivismin ansiosta lakiesitys ei kuitenkaan lopulta mennyt läpi. Lakiesityksessä eniten vastustusta herättivät artikkelit 22–24, jotka olisivat laajentaneet miehen oikeutta moniavioisuuteen ja asettaneet maksimisumman naiselle avioliitossa maksettavalle morsiusrahalle (*mahriye*). Lakiesitys on viime vuodet ollut eduskunnan lakivaliokunnan valmisteltavana, eikä ole merkkejä, että se lähiaikoina etenisi laiksi asti.²⁴⁵ Lakiesitykseen on viimeksi tehty muutoksia vuonna 2011.²⁴⁶

5.2. Valtion tukitoimet naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille

Iran ei ole ratifioinut naisten syrjinnän vastaista CEDAW-sopimusta, eikä maassa ole erillistä lakikategoriaa, joka luokittelisi fyysisen perheväkivallan erillään yleisistä väkivaltarikoksista.

²⁴⁰ Nayyeri/IHRDC 8.3.2013 s.3, 19

²⁴¹ Osanloo 5/2006 s.196

²⁴² Bøe 2015 s.62–63

²⁴³ Bøe 2015 s.49

²⁴⁴ Boe 2015 s.71

²⁴⁵ Bøe 2015 s.72–78; Nayyeri/IHRDC 3/2013

²⁴⁶ IHRDC 8/2011

Perheväkivaltatapaukset käsitellään muiden väkivallantekojen lailla rikostuomioistuimissa.²⁴⁷ Iranissa on kuitenkin ollut valmisteilla uusi laki naisiin kohdistuvaa väkivaltaa vastaan (*layeh-e ta'min-e amniyat-e zanan dar barabar-e khoshunat*), joka tekisi perheväkivallasta oman erillisen rikoskategoriansa.²⁴⁸

Valtio voi tarjota oikeusapua sellaisille henkilöille, jotka todistavat olevansa taloudellisesti kyvyttömiä kustantamaan omat oikeudenkäyntikulunsa.²⁴⁹ Apua voi hakea esimerkiksi lakimiesliitolta (*Kanun-e Vokala, Bar Association*). Alle 15-vuotiaat eivät voi itse nostaa kannetta oikeuteen, vaan huoltajan (isä tai isoisä) tulee toimia heidän puolestaan. Niinpä isän taholta väkivallan uhreiksi joutuvat lapset eivät käytännössä voi viedä asiaansa eteenpäin.²⁵⁰ Väkivallasta jääneet fyysiset jäljet tutkitaan oikeuslääkärikeskuksissa (*pezeshki-ye qanuni*). Julkisen sektorin terveydenhuollossa ei ole väliintulo-ohjelmia perheväkivallan torjumiseksi.²⁵¹

Yleisesti ottaen Iranin kaupungeissa on pelkästään perhekiistoihin erikoistuvia perhetuomioistuimia, oikeuslääkärikeskuksia, turvakoteja pahoinpidellyille naisille sekä perheväkivaltatapauksiin erikoistuneita poliisiviranomaisia. Suurimmissa kaupungeissa, kuten Teheranissa, on perheoikeuksien lisäksi erillisiä huoltajuusasioita käsitteleviä tuomioistuimia. Perheoikeuksissa annetaan myös lakineuvontaa.²⁵²

Osanloon ja Mir-Hosseinin perheoikeuksissa tekemien tutkimusten perusteella iranilaiset naiset ovat hyvin tietoisia oikeuksistaan lain edessä ja osaavat esittää asiansa vakuuttavasti tuomarille sekä tarvittaessa käydä kauppaa morsiusrahalla lasten huoltajuuden tai avioeron saamiseksi.²⁵³ Laajin perheoikeutta käytännön tasolla tarkastellut tutkimus Iranissa on Ziba Mir-Hosseinin 1980- ja 1990-luvuilla toteuttama avioero-oikeudenkäyntejä seurannut tutkimus, jossa havaittiin suurehkoa vaihtelua yksittäisten oikeustapausten välillä. Aviomiehen väkivaltaisuuteen perustuvat erohakemukset vaimon taholta olivat tutkimuksessa kaikkein yleisimmän mainittu syy, johon turvauduttiin usein viimeisenä oljenkortena, kun erolle ei löytynyt muita laillisia perusteita. Lopputulokset vaihtelivat erityisen paljon näissä tapauksissa, sillä ne riippuivat yksittäisten tuomareiden suhtautumisesta tilanteeseen.²⁵⁴

Iranissa on valtion ja kansalaisjärjestöjen ylläpitämiä turvakoteja. YK:n mukaan niitä ei kuitenkaan ole riittävästi, eivätkä ne tarjoa pitkän tähtäimen ratkaisua väkivallasta kärsivien naisten asumiseen ja elantoon.²⁵⁵ Iranin valtiollinen sosiaaliturvajärjestö (*Sazman-e Behzisti*) on 2000-luvun alusta lähtien ylläpitänyt noin kolmeakymmentä ”terveystaloa” kotoa karanneille naimattomille tytöille. Instituutioissa tytöille on tarjottu väliaikainen majoitus, neuvontapalveluja ja koulutusta, mutta eräässä niistä on myös raportoitu tapahtuneen tyttöjen seksuaalista hyväksikäyttöä viranomaisten taholta.²⁵⁶ Reformistipresidentti Khatamin hallituksen aloitteesta rakennettuja turvakoteja on kuitenkin kutsuttu flopiksi, koska niitä ei saatu otettua käyttöön laajasti eikä toimimaan kunnolla.²⁵⁷

Vuonna 2015 uutisoitiin näiden lisäksi 18 uuden, perheväkivaltaa pakenevien naisten turvakodin perustamisesta ympäri maata. Näiden lisäksi lähes 180 kriisikeskusta tarjoavat neuvontaa on-

²⁴⁷ Tizro 2012 s.92

²⁴⁸ Radio Zamaneh 28.11.2014; UNGA 12.3.2015 s.19

²⁴⁹ UNCRC 3/2015 s.35

²⁵⁰ UNCRC 3/2015 s.14

²⁵¹ Hamzeh 2009

²⁵² Osanloo 5/2006

²⁵³ Osanloo 5/2006; Mir-Hosseini 1993, 2001

²⁵⁴ Mir-Hosseini 1993, 2001

²⁵⁵ Amnesty International 2015 s.30–31

²⁵⁶ UNCHR 27.1.2006 s.11

²⁵⁷ Iranian / Azad 20.12.2007

gelmistä kärsiville pariskunnille. Turvakotien sijainnit on pidetty salassa asiakkaiden suojelemiseksi. Turvakodeista vastaavan valtiollisen sosiaaliturvajärjestön sosiaalisten ongelmien osaston johtajan mukaan turvakodit ovat auki kellon ympäri ja tarjoavat veloituksetta terapiaa perheväkivallan uhreille. Sosiaaliturvajärjestön antamien tietojen mukaan väliaikaiset suojat eri maakunnissa tarjosivat apua 2000 perheväkivallan uhrille viime vuonna. Uhrit päätyivät keskuksiin joko hakemalla oma-aloitteisesti niistä apua tai sosiaalitoimistojen, poliisin ja oikeusistuimien kautta.²⁵⁸ Naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien tukena on myös avustava puhelinpalvelu (*Sedaye Yara*).²⁵⁹ Valtiollisen terveydenhuollon ja kansalaisjärjestöjen toiminnan piiriin kuuluu myös prostituoiduille järjestettäviä kuntoutusohjelmia.²⁶⁰

Kansalaisjärjestöillä on ollut keskeinen rooli turvakotien ylläpitämisessä Iranissa. Ne on kuitenkin lähinnä tarkoitettu prostituoiduille ja huumeriippuvaisille kaduilla eläville naisille.²⁶¹ Esimerkiksi lasten oikeuksia puolustava kansalaisjärjestö *Anjoman-e Hemayat az Hoquq-e Kudakan* (*Iran's Association of Children's Rights*) ylläpitää joitakin turvakoteja kodittomille ja kaltoinkohdelluille lapsille ja teini-ikäisille.²⁶² Paikkamäärä ei ole kuitenkaan riittävä tarpeeseen nähden. Iranin valtiollisen sosiaaliturvajärjestön (*Sazman-e Behzisti*) sosiaaliin ongelmiin keskittyvä osasto vastaa turvakotien ylläpitämisestä kaduilla elävien naisten suojaksi. Käytännön ongelmana tilanteiden ratkaisussa ovat naisten vaikeudet saada avioeroa ja lasten huoltajuuden kuuminen miehelle.²⁶³

Turvakodeissa eläneisiin naisiin kohdistuu stigmaa, eikä niitä pidetä suositeltavana ratkaisuna perheen ongelmiin, sillä erään turvakodin työntekijän mukaan "jos nainen ei pysty sopeutumaan perhe-elämään, ei hän pysty sopeutumaan myöskään elämään yhteiskunnassa".²⁶⁴

LÄHTEET

Afary, Janet, 'Sexual Politics in Modern Iran'. Cambridge University Press: New York, 2011.

Afkar News, 'همسر کشی در جایگاه اول قتل‌های فامیلی', 6.5.2014
<http://www.afkarnews.ir/vdcftjdmxw6dmma.igjw.html> (23.6.2015)

Ahmady, Kamaal, 'FGM in Iran'. 2015. Osoitteessa (22.6.2015): <http://kameelahmady.com/fgm-in-iran>

Amnesty International, 'Iran: Harsh Prison Sentences for Two Female Activists Highlight Rampant Injustice'. 2.6.2015. Osoitteessa (23.6.2015):
<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/06/iran-harsh-prison-sentences-for-two-female-activists-highlight-rampant-injustice/>

Amnesty International, 'Iranian Women Fight Controversial Polygamy Bill'. 30.11.2011. Osoitteessa (11.6.2015): <https://www.amnesty.org/en/articles/news/2011/11/iranian-women-fight-controversial-polygamy-bill/>

²⁵⁸ Iran Front Page 15.5.2015; Deutsche Welle 27.2.2015; Iran Daily 7.2.2015

²⁵⁹ IRSPRC 2015

²⁶⁰ Guardian 10.10.2014

²⁶¹ BBC 17.11.2006; Omid-e Mehr <http://www.omid-e-mehr.org/> (22.6.2015)

²⁶² IRSPRC <http://www.irsprc.org/main/en/units/shoosh>
<http://www.irsprc.org/main/en/units/naserkhosrow> (22.6.2015)

²⁶³ Deutsche Welle 27.2.2015

²⁶⁴ Iranian / Azad 20.12.2007

Amnesty International, 'Iran: Police Must Exercise Restraint amid Kurdish Protests'. 8.5.2015. Osoitteessa (10.6.2015): <https://www.amnesty.org/en/articles/news/2015/05/iran-police-must-exercise-restraint-amid-kurdish-protests/>

Amnesty International, 'Sexual and Reproductive Rights in Iran: Facts and Figures'. 11.3.2015. Osoitteessa (10.4.2015): <https://www.amnesty.org/en/articles/news/2015/03/sexual-and-reproductive-rights-in-iran/>

Amnesty International, 'You Shall Procreate – Attacks on Women's Sexual and Reproductive Rights in Iran'. 11.3.2015. Osoitteessa (10.4.2015): http://www.amnestyusa.org/sites/default/files/you_shall_procreate_-_attacks_on_womens_sexual_and_reproductive_rights_in_iran.pdf

Bahramitash, Roksana & Kazemipour, Shahla, 'Myths and Realities of the Impact of Islam on Women: Changing Marital Status in Iran'. Critique: Critical Middle Eastern Studies, 15, no. 2. Kesä 2006.

Bakhtiarneshad, Parvin, 'فاجعه خاموش: قتل های ناموسی'. 2010.

BBC News, 'Can Iran 'Control' its Cohabiting Couples?'. 10.12.2014. Osoitteessa (12.6.2015): <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-30391593>

BBC News, 'Gang Rapes in Iran Cause Fear and Religious Controversy'. 15.6.2011. Osoitteessa (21.5.2015): <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-13777308>

BBC News, 'Tehran Homeless Women Find Refuge'. 17.11.2006. Osoitteessa (12.6.2015): http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6156142.stm

BBC Persian, 'آمار در ایران'. 2005. Osoitteessa (10.6.2015): http://www.bbc.com/persian/specials/162_violence/page8.shtml

BBC Persian, 'پاسخ شهلا اعزازی، جامعه شناس ایرانی به پرسشهای شما درباره خشونت علیه زنان'. 3.3.2004. Osoitteessa (11.6.2015): http://www.bbc.com/persian/interactivity/guest/story/2004/03/printable/040303_mf_ezazi.shtml

BBC Persian, 'نگرانی از افزایش ازدواج کودکان در ایران'. 28.2.2012. Osoitteessa (11.6.2015): http://www.bbc.com/persian/iran/2012/02/120227_l21_child_marriage_iran.shtml

BBC Persian, 'وضعیت خشونت در خانواده در ایران - بخش دوم'. 3.11.2005. Osoitteessa (10.6.2015): http://www.bbc.com/persian/iran/story/2005/11/051103_shr-iran-domesticviolence.shtml

Bøe, Marianne, 'Family Law in Contemporary Iran – Women's Rights Activism and Shari'a'. I.B. Tauris: Lontoo, 2015.

Deutsche Welle, '۲۰ سال اند، ۲۴ درصد زنان مطلقه ایران زیر ۲۰ سال اند'. 28.2.2015. Osoitteessa (18.5.2015): <http://www.dw.de/۲۰سالاند-۲۴درصد-زنان-مطلقه-ایران/a-18286457>

Deutsche Welle, '۶۲ درصد مقتولان زن؛ قربانی قتل ناموسی'. 29.6.2011. Osoitteessa (26.5.2015): <http://dw.de/p/11lal>

Deutsche Welle, 'ادامه تبعیض علیه زنان در بازار کار ایران'. 16.4.2015. Osoitteessa (20.5.2015): <http://www.dw.de/ایران-کار-بازار-در-زنان-علیه-تبعیض-ادامه/a-18388441>

Deutsche Welle, '«بخشی از ازدواج‌های موقت لزومی برای ثبت ندارند»', 20.9.2013. Osoitteessa (11.6.2015): <http://www.dw.de/a-17102963/ندارند-ثبت-برای-لزومی-موقت-از-دو-جای-از-بخشی>

Deutsche Welle. 'بی‌توجهی به نیازهای جوانان', 14.3.2014. Osoitteessa (12.6.2015): <http://dw.de/p/1BPgp>

Deutsche Welle. 'پروژه دولتی خانه امن زنان؛ ضروری اما ناکارآمد', 27.2.2015. Osoitteessa (18.5.2015): <http://www.dw.de/a-18282366/ناکارآمد-اما-ضروری-زنان-امن-خانه-دولتی-پروژه>

Deutsche Welle. 'در هر ساعت ۱۶ زوج در ایران طلاق می‌گیرند', 10.3.2013. Osoitteessa (26.5.2015): <http://dw.de/p/17ubB>

Deutsche Welle. '«خانواده‌ی "مقدس" ایرانی به شدت در حال فروپاشی است»', 17.12.2010. Osoitteessa (26.5.2015): <http://dw.de/p/Qepf>

Deutsche Welle. 'عطا و لقای "ازدواج سفید"، مقایسه دو تجربه', 13.3.2015. Osoitteessa (12.6.2015): <http://www.dw.de/a-18315641/تجربه-دو-مقایسه-سفید-از-دو-ج-لقای-و-عطا>

Deutsche Welle, قربانیان قتل‌های ناموسی: 'قربانیان ناآگاهی و بی‌قانونی', 24.11.2010. Osoitteessa (26.5.2015): <http://dw.de/p/QHFn>

Deutsche Welle. 'قتل ناموسی؛ سنتی سیاه که مرز نمی‌شناسد', 25.3.2013. Osoitteessa (23.6.2015): <http://dw.com/p/183aR>

Deutsche Welle, 'کان‌دهنده درباره خ ایلام‌گذارش تکان دهنده', 5.5.2014. Osoitteessa (12.6.2015): <http://dw.de/p/1BuEj>

Deutsche Welle, 'مجلس ثبت "ازدواج موقت" را در سه مورد تصویب کرد', 5.3.2012. Osoitteessa (11.6.2015): <http://www.dw.de/a-15789323/کرد-تصویب-مورد-سه-در-را-موقت-از-دو-ج-ثبت-مجلس>

Deutsche Welle, 'مقامات جمهوری اسلامی نگران گسترش شدید "ازدواج سفید"', 1.12.2014. Osoitteessa (12.6.2015): <http://www.dw.de/a-18104725/سفید-از-دو-ج-شدید-گسترش-نگران-اسلامی-جمهوری-مقامات>

Deutsche Welle, 'نتایج طرح ملی بررسی خشونت خانگی علیه زنان ایران ناپدید شده', 28.11.2014. Osoitteessa (11.2.2015): <http://www.dw.de/a-18100421/شده-ناپدید-ایران-زنان-علیه-خانگی-خشونت-بررسی-ملی-طرح-نتایج>

Deutsche Welle, 'نتایج یک نظرسنجی: ۴۲ درصد مردم ایران حجاب را امری اختیاری می‌دانند', 12.3.2015. Osoitteessa (10.6.2015): <http://www.dw.de/a-18308447/اختیاری-امری-را-حجاب-ایران-مردم-درصد-۴۲-نظرسنجی-یک-نتایج>

Deutsche Welle, 'یک سوم خانواده‌های ایرانی تک‌فرزند یا بی‌فرزند هستند', 10.7.2014. Osoitteessa (9.6.2015): <http://dw.de/p/1CaNi>

Ennaji, Moha & Sadiqi, Fatima. 'Gender and Violence in the Middle East'. Routledge: Lontoo, 2011.

Erturk, Yakin, 'Iran: A 'Bloody Stain' on the Nation'. 25.11.2014. Osoitteessa (20.5.2015): <https://www.opendemocracy.net/5050/yakin-erturk/iran-%27bloody-stain%27-on-nation>

Etemaad. 'دش ريگتسد ناري ا م تشگزاب ماگنه شأفرسمه درم'. 29.11.2008. Osoitteessa (23.6.2015): <http://www.magiran.com/npview.asp?ID=1755417>

Feminist School (Madrased-e Feministi). 'لاس کی رد یسومان لتق ۱۵؛ زاوه'. Päiväämätön. Osoitteessa (23.6.2015): http://www.feministschool.com/spip.php?page=print&id_article=4952

Friedl, Erika, 'New Friends: Gender Relations within the Family'. Iranian Studies, volume 42, number 1. Helmikuu 2009.

Guardian. 'Experts Say Generation Gap Leading Cause of Runaways, Prostitution in Iran'. 10.10.2014. Osoitteessa (8.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/oct/10/iran-prostitution-sex-work-runaways>

Guardian, 'The Gender Politics of Iran's nuclear policy'. 9.6.2015. Osoitteessa (15.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/jun/09/iran-gender-politics-and-nuclear-policy>

Guardian. 'Iran Appoints First Female Cabinet Minister for 30 Years'. 3.9.2009. Osoitteessa (9.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/2009/sep/03/iran-woman-cabinet-minister>

Guardian. 'The Rising Price of Love in Iran'. 7.4.2014. Osoitteessa (8.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/apr/07/the-rising-price-of-love-in-iran>

Guardian, 'Swiping Right in the Islamic Republic as Tinder Takes off in Tehran'. 21.5.2015. Osoitteessa (15.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2015/may/21/tinder-tehran-iran-dating-censorship>

Guardian, 'Why Iran's Youth Don't Fly the Nest'. 14.3.2014. Osoitteessa (12.6.2015): <http://www.theguardian.com/world/iran-blog/2014/mar/14/iran-youth-property-job-market>

Haeri, Shahla, 'Law of Desire: Temporary Marriage in Shi'i Iran'. Syracuse University Press: New York, 2014.

Hamzeh, Behrooz, 'Intimate Partner Violence against Women - Foundation for Prevention and for an Educational Programme for New Couples in an Iranian City'. Division of Global Health (IHCAR), Department of Public Health Sciences, Karolinska Institutet, Stockholm, Sweden. 2009. Osoitteessa (23.6.2015): <https://openarchive.ki.se/xmlui/bitstream/handle/10616/39879/thesis.pdf?sequence=1>

International Campaign for Human Rights in Iran (ICHRI), 'Vigilante Violence – The Acid Attacks Against Women in Iran and the State's Assault on Women's Rights'. 6.3.2015. Osoitteessa (20.3.2015): http://www.iranhumanrights.org/wp-content/uploads/Briefing-ICHRI-WomensRights-March5-2015_web.pdf

Iran Daily. 'Safe Homes' to Shelter Women Victims of Violence'. 7.2.2015. Osoitteessa (12.6.2015): <http://www.iran-daily.com/News/111199.html>

Iran Front Page. 'Women's Shelter; Can They Find Home away from Home'. 15.5.2015. Osoitteessa (12.6.2015): <http://iranfrontpage.com/reports/2015/05/womens-shelter-can-they-find-home-away-from-home/>

Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC), 'Family Protection Bill (As Amended in August 2011). Elokuu 2011. Osoitteessa (21.5.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3199-family-protection-act.html>

Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC), 'Silencing the Women's Rights Movement in Iran'. Elokuu 2010. Osoitteessa (20.5.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/publications/reports/3007-silencing-the-women-s-rights-movement-in-iran.html>

Iranian.com / Azad, Azadeh, 'Islamic Ghost Centers for Women'. 20.12.2007. Osoitteessa (12.6.2015): <http://iranian.com/main/blog/azadeh-azad/islamic-ghost-shelters-women.html>

Iranian Students' News Agency (ISNA). 'یس ومان یاه لیت ق دروم رد ییاض ق ماق م کی رادشه'. 28.7.2013. Osoitteessa (23.6.2015): <http://www.isna.ir/fa/news/92050603081/م-اق-م-کی-رادشه-یس-ومان-یاه-لیت-ق-دروم-رد-ییاض-ق>

Iranian Students' News Agency (ISNA). 'طسوت املیتق دصرد 33 عوقو: دادر بخ اچان یه اگآ سیلپ نواعم'. 2.7.2012. Osoitteessa (23.6.2015): <http://www.isna.ir/fa/news/91041207058/د-ص-د-33-ع-وق-و-د-ادر-ب-خ-ا-چ-ان-ی-ه-ا-گ-آ-س-ی-ل-پ-ن-واع-م>

Iranin parlamentin tutkimuskeskus.. ت رب نأ ری ثأت و ت قوم چاودزا ه عماج رد یسن ج عورش مان ط باور. Heinäkuu 2014 <http://ijtihad.ir/images/EditorUpload/13715.pdf> (11.8.2014)

Iranin perhesuojelulakiesitys (2011). Englanninkielinen käännös osoitteessa (9.6.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3199-family-protection-act.html>

Iranin perustuslaki (1979). Englanninkielinen käännös osoitteessa (9.6.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3017-the-constitution-of-the-islamic-republic-of-iran.html>

Iranin rikoslaki (2013). Englanninkielinen käännökset: luku 1 ja 2 osoitteessa (9.6.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/1000000455-english-translation-of-books-1-and-2-of-the-new-islamic-penal-code.html> ja luku 5 osoitteessa (9.6.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/1000000351-islamic-penal-code-of-the-islamic-republic-of-iran-book-five.html>

Iranin siviililaki (1928). Englanninkielinen käännös osoitteessa (9.6.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/iranian-codes/3016-the-civil-code-of-the-islamic-republic-of-iran.html>

Iranwire. 'گفت و گو با یک قربانی: پوزخند قاضی بدتر از تجاوز بود'. 30.10.2014. Osoitteessa (10.6.2015): <http://iranwire.com/features/6741/>

Islamic Republic News Agency (IRNA). 'Safe Homes' to Shelter Women Victims of Violence'. 7.2.2015. Osoitteessa (5.6.2015): <http://www.irna.ir/en/News/81496234/>

Justice for Iran, 'Crime and Impunity: Sexual Torture of Women in Islamic Republic Prisons'. 10.12.2012. Osoitteessa (10.6.2015): http://justice4iran.org/wp-content/uploads/2013/10/crime_and_impunity.pdf

Justice for Iran, 'Early and Forced Marriages in the Islamic Republic of Iran: A Brief Submitted to the Office of the High Commissioner for Women's Rights and Gender Section (WRGS) For the 26th Session of the Human Rights Council'. Joulukuu 2013. Osoitteessa (10.4.2015):

<http://www.wluml.org/sites/wluml.org/files/Early%20and%20Forced%20Marriages%20in%20the%20IRI.pdf>

Justice for Iran, 'Early Marriages Reach Record Levels in Iran As Government Ignores the International Community Recommendations to Reform the Law'. 18.5.2015. Osoitteessa (19.5.2015): <http://justice4iran.org/publication/call-for-action/early-marriages-reach-record/>

Justice for Iran, 'Forced Girl Marriages: The Death of One's Reality'. Lokakuu 2013. Osoitteessa (19.5.2015): <http://justiceforiran.org/wp-content/uploads/2014/02/JFI-FB-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf>

Justice for Iran, 'In the Space of Only One Year, 276.000 Under-Age Girls Were Married and 109.000 Teenagers Gave Birth in Iran'. 14.1.2015. Osoitteessa (19.5.2015): <http://justice4iran.org/reports/276000-under-age-girls-were-married/>

Justice for Iran, 'Raped out of Paradise: Women in Prisons of the Islamic Republic of Iran'. Kesäkuu 2013. Osoitteessa (10.6.2015): <http://justice4iran.org/wp-content/uploads/2013/10/CWP-2th-EN.pdf>

Justice for Iran, 'Stolen Lives, Empty Classroom; An Overview on Girl Marriages in the Islamic Republic of Iran'. Lokakuu 2013. Osoitteessa (20.5.2015): <http://justiceforiran.org/wp-content/uploads/2013/10/JFI-Girl-Marriage-in-Iran-EN.pdf>

Justice for Iran, 'Thirty-Five Years of Forced Hijab: The Widespread and Systematic Violation of Women's Rights in Iran'. Maaliskuu 2014. Osoitteessa (10.6.2015): <http://justice4iran.org/wp-content/uploads/2014/03/Hejab-Report-JFI-English.pdf>

Kian-Thiébaud, Azadeh, 'From Motherhood to Equal Rights Advocates: The Weakening of Patriarchal Order'. University of Paris, Monde Iranien, CNRS. 22.1.2007.

Landinfo, 'Honour Killings in Iran'. 22.5.2009. Osoitteessa (4.8.2014): http://www.landinfo.no/asset/960/1/960_1.pdf

Mahdavi, Pardis, 'Passionate Uprisings: Iran's Sexual Revolution'. Stanford University Press: 2009.

Maranlou, Sahar, 'Access to Justice in Iran – Women, Perceptions and Reality'. Cambridge University Press: New York, 2015.

Mehrkhane, <http://mehrkhane.com/> (16.3.2015)

Middle East Media Research Institute (MEMRI). 'Gender and Society in Iran – Part1 : The Debate over Child Marriage, Including Child Brides Wed to Adult Men.' 24.4.2013. Osoitteessa (15.6.2015): http://www.memri.org/report/en/0/0/0/0/0/0/7147.htm#_edn24

Mir-Hosseini, Ziba, 'Marriage on Trial; A Study of Islamic Family Law; Iran and Morocco'. I.B.Tauris: Lontoo, 1993. (Uudistettu painos 2001)

Moaddel, Mansoor, 'The Iranian Revolution and its Nemesis: The Rise of Liberal Values among Iranians'. *Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East*, Vol. 29, Nr. 1, 2009, pp.126-136. Osoitteessa (15.5.2015):

<http://muse.jhu.edu/journals/cst/summary/v029/29.1.moaddel.html>

Mohammadi, Hakimeh, 'حضانة در قوانین ایران', 2012. Osoitteessa (12.6.2015):

<http://mehrkhane.com/fa/news/12585/حضانة-در-قوانین-ایران>

Najmabadi, Afsaneh, 'Women with Mustaches and Men without Beards: Gender and Sexual Anxieties of Iranian Modernity'. University of California Press: Berkeley, 2005.

Nayyeri Mohammad / Iran Human Rights Documentation Center (IHRDC), 'Gender Inequality and Discrimination: The Case of Iranian Women'. 8.3.2013. Osoitteessa (16.3.2015):

<http://www.iranhrdc.org/english/publications/legal-commentary/1000000261-gender-inequality-and-discrimination-the-case-of-iranian-women.html>

Osanloo, Arzoo, 'Islamico-Civil "Rights Talk": Women, Subjectivity, and Law in Iranian Family Court'. *American Ethnologist*, Vol. 33, No.2, pp. 191-209. Toukokuu 2006. Osoitteessa

(5.6.2015): <http://www.jstor.org.libproxy.helsinki.fi/stable/pdf/3805411.pdf?acceptTC=true>

Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL). 'Conservative Cleric Calls Iran's Veiling Policy Wrong-Headed'. 2.6.2015. Osoitteessa (10.6.2015): <http://www.rferl.org/content/conservative-cleric-calls-iran-veiling-policy-headed/27049428.html>

Radio Zamaneh, '۳۰ درصد قتل‌های کشور، خانوادگی‌اند', 12.10.2014. Osoitteessa (19.5.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/177794>

Radio Zamaneh, 'افزایش سقف قانونی و غیرقانونی جنین در ایران', 5.6.2014. Osoitteessa (19.5.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/151156>

Radio Zamaneh, 'پیوند مرگ‌های مشکوک زنان با سیاست', 7.5.2015. Osoitteessa (19.5.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/218344>

Radio Zamaneh, 'چند روایت از خشونت علیه زنان', 25.11.2013. Osoitteessa (21.5.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/110999>

Radio Zamaneh, 'عاطفه نویدی، دختر جوان، قربانی قتل ناموسی شد', 29.5.2014. Osoitteessa (10.4.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/149063>

Radio Zamaneh, 'قتل‌های ناموسی و جوامع سنتی', 29.9.2013. Osoitteessa (10.4.2015):

<http://www.radiozamaneh.com/101566>

Radio Zamaneh, 'لایحه «تأمین امنیت زنان در برابر خشونت» به دولت ارائه شد', 28.11.2014. Osoitteessa

(11.2.2015): <http://www.radiozamaneh.com/190304>

Radio Zamaneh, 'نیمی از جمعیت زنان در ایران تجربه آزار جنسی داشته‌اند', 2.8.2014. Osoitteessa

(24.6.2015): <http://www.radiozamaneh.com/166027>

Rezaie, Parvin, Nasrin Faraji, Abdolrahim Asadollahi & Alireza Mohseni Tabrizi. 'Honour-Murderers in Southwest of Iran: A Critical and Evidential Vision'. *European Journal of Social Sciences* Vol.31 No.2, pp. 190-201. Kesäkuu 2012. Osoitteessa (10.4.2015):

<http://connection.ebscohost.com/c/articles/82577166/honour-murderers-southwest-iran-critical-evidential-vision>

Rudaw. 'In Iran, Violence against Women Highest among Kurds'. 5.1.2014. Osoitteessa (23.6.2015): <http://rudaw.net/english/middleeast/iran/050120141>

Tabnak. 'اکثر قتل‌های بوشهر بر سر مسائل ناموسی است'. 30.7.2013. Osoitteessa (23.6.2015): <http://www.tabnak.ir/fa/news/335321/%D8%A7%D9%83%D8%AB%D8%B1-6%D9%82%D8%AA%D9%84%E2%80%8C%D9%87%D8%A7%D9%8A-%D8%A8%D9%88%D8%B4%D9%87%D8%B1-%D8%A8%D8%B1-%D8%B3%D8%B1-%D9%85%D8%B3%D8%A7%D8%A6%D9%84-%D9%86%D8%A7%D9%85%D9%88%D8%B3%D9%8A-%D8%A7%D8%B3%D8%AA>

Tabnak. 'قتل دختر جوان در شب خواستگاری'. 16.9.2013. Osoitteessa (23.6.2015): <http://www.tabnak.ir/fa/news/345258/>

Tremayne, Soraya, 'Modernity and Early Marriage in Iran: A View from Within'. Journal of Middle East Women's Studies, Volume 2, Number 1, Winter 2006, pp. 65-94.

Shahrokhi, Sholeh, 'Dokhtarane Farari: An Anthropological Investigation on Youth Runaways, Teen Prostitution, Cross-dressing, and Other Sexual Practices of Adolescent Girls'. Syksy 2008. University of California, Berkeley. Osoitteessa (8.6.2015): https://books.google.co.uk/books?id=5PTnmqX_KEC&printsec=frontcover&dq=tehran+farari&hl=en&sa=X&ei=c84SVJ8C5ubsBonxqPAK#v=onepage&q=tehran%20farari&f=false

Tizro, Zahra, 'Domestic Violence in Iran: Women, Marriage and Islam'. Routledge: Oxon, 2012.

United Nations Children's Fund (UNICEF). 'The State of the World's Children 2015: Reimagine the Future: Innovation for Every Child.' Marraskuu 2014. Osoitteessa (18.5.2015): http://www.unicef.org/publications/files/SOWC_2015_Summary_and_Tables.pdf

United Nations Commission on Human Rights (UNCHR). 'Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, Its Causes and Consequences: Mission to the Islamic Republic of Iran (29 January to 6 February 2005). 27.1.2006. Osoitteessa (20.5.2015): <http://www.refworld.org/docid/45377aff0.html>

United Nations Committee on the Rights of the Child (UNCRC). 'Rights of the Child in Iran: Joint Alternative Report by Civil Society Organizations on the Implementation of the Convention on the Rights of the Child by the Islamic Republic of Iran'. Maaliskuu 2015. Osoitteessa (20.5.2015): <http://www.iranhrdc.org/english/human-rights-documents/united-nations-reports/un-reports/1000000573-rights-of-the-child-in-iran-march-2015-joint-stakeholder-submission-to-the-un-committee-on-the-rights-of-the-child.html>

United Nations General Assembly, 'Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in the Islamic Republic of Iran, Ahmed Shaheed'. 12.3.2015. Osoitteessa (17.3.2015): http://shaheedoniran.org/wp-content/uploads/2015/03/A_HRC_28_70_en-PDF.pdf

United Nations General Assembly, 'Situation of Human Rights in the Islamic Republic of Iran'. 27.8.2014. Osoitteessa (16.2.2015): <http://shaheedoniran.org/wp-content/uploads/2014/09/A-69-356-SR-Report-Iran.pdf>

United Nations Treaty Collection (UNTC), 'Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women'. 20.5.2015. Osoitteessa (20.5.2015):

https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8&chapter=4&lang=en

World Economic Forum. 'The Global Gender Gap Report 2014'. Osoitteessa (9.6.2015):

http://www3.weforum.org/docs/GGGR14/GGGR_CompleteReport_2014.pdf